

I. C. CĂTUNEANU
DOCTOR IN DREPT
DELA FACULTATEA JURIDICĂ DIN BERLIN

bd. 232776

DIN EVOLUȚIA POLITICII EXTERNE A IMPERIULUI GERMAN

04740

Extras din „DEMOCRAȚIA“, revista Cercului
:: de Studii al partidului național-liberal, ::
No. dela 1, 15 Iunie și 15 Septembrie 1915

BUCUREȘTI

IMPRIMERIILE „INDEPENDENȚA“ STR. ACADEMIEI, 17

1915

Prețul 1 leu

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI

Cota 75.533VARIA

Inventar 70740

PC133/01

1942

CONTROL 1953

B.C.U. Bucuresti

C70740

I. C. CĂTUNEANU

DOCTOR ÎN DREPT

DELA FACULTATEA JURIDICĂ DIN BERLIN

nr. A. 60.056.

DIN EVOLUȚIA POLITICII EXTERNE A IMPERIULUI GERMAN

Extras din „DEMOCRAȚIA”, revista Cercului
:: de Studii al partidului național-liberal. ::
No. dela 1. 15 Iunie și 15 Septembrie 1915

BUCUREȘTI

ÎMPRIMERIILE „INDEPENDENȚA” STR. ACADEMIEI, 17

1915

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Introducere.	
I. CAPITOL. — Bismarck despre îndrumarea politicei externe a Germaniei	3
Necesitatea înființării Triplei Alianțe. Rolul său defensiv. Atitudinea Germaniei față de Austro-Ungaria în chestiunea balcanică. Buna vecinătate cu Rusia. Imperiul german și problema Orientului. Atitudinea Italiei într-o conflagrație europeană. Tratatete inter-naționale și forța lor obligatorie. Tactica războiului preventiv. Concluziuni.	
II. CAPITOL. — Expansiunea germană și politica externă a Cancelarului Bülow	17
Progresele economice, extinderea colonială, rivalitatea britanică. Politica mondială, proiectele germane în Orient. «Politica de echilibru». Bülow Cancelar. Criza marocană : Algesiras, Agadir. Criza bosniacă : succesul diplomatic al Germaniei.	
III. CAPITOL. — Spiritul public german în preajma războiului .	35
Militarismul. Germanii popor predestinat să civilizeze lumea. Răsboaele balcanice și politica imperială în Orient. Sfaturi bismarckiene și conduita diplomației germane. Bülow despre lipsa de simț politic la compatrioții săi. Repercursiunea unei înfrângerii a Germaniei asupra politicii sale interne.	
Incheiere	45
Anexă	49
Literatură	53

INTRODUCERE

În studiul de față e schițată evoluțiunea politicii externe germane de la întemeierea Imperiului până la 1914.

În aceste timpuri de grea încercare pentru Germania, când politica pregătită de Bismarck trebuia să-și dea roadele, credem interesant a reaminti părerile Cancelarului de fer cu privire la îndrumarea politicii externe a Imperiului și a arăta cum guvernul lui Wilhelm II, în pornirea de expansiune mondială, abătându-se de la directivele bismarckiene, a contribuit la crearea acelei situațiuni internaționale, din care trebuia să izbucnească actuala conflagrație.

Inv. A. 60. 059.

M

POVEȘTIRE

DESPRE CEIACE S'A PETRECUT ÎN TRANSILVANIA,
DESPRE UNIREA PRINȚILOR MOLDOVEI,
ȘI DUCELE ROMÂNIEI CU VEOVODUL PENTRU
APĂRAREA CREȘTINĂȚEI CONTRA TURCULUI

TRADUSĂ
DE
ION CATINA

LA LION
DE CĂTRE THIBAUD ANCELIN
TIPOGRAF AL REGELUI
M. D. XCV.

— Editor : Gh. B. Niculescu, 1913 —

FUNDAȚIUNEA
CAROL

MIRCEA-CEL-BĂTRÂN—1386

ȘI MIRCEA-CEL-TÂNĂR—1913

PRECUVÂNTARE

Socotind că aducem un serviciu țării noastre, am tradus și tipărit această «Povestire», care însă nu poate fi decât un raport al agentului sau al vre-unui căpitan francez dela Curtea Domnitorului Transilvaniei.

Precum se spune în nota finală, raportul a fost trimis la Praga, negreșit din pricină că acolo se afla curtea imperială a lui Rudolf Impăratul Austriei și tot acolo trebuia să se găsească și ambasadorul francez. Acesta, de sigur l'a expediat mai departe, în Franța, unde s'a și imprimat.

În împrejurările de față «Povestirea» capătă un interes deosebit, fiind un document contemporan al faptelor petrecute atunci.

Acei cari au trăit la 1595 arată că noi am mai luptat și am mai vărsat sânge pentru Silistra și Rusciuc, cucerindu-le.

Această cucerire a frontului cadrilaterului este un fapt pozitiv din partea noastră și, în acea vreme am reluat cu armele în mână ceiace Turcii răpiseră de la urmașii lui Mircea cel Bătrân. Se pare că a venit timpul ca să ne mai luptăm de a patra oară pentru țința avută de cărmuitorii noștri începând de la Radu Basarab, tatăl lui Mircea, de la Vlad Țepeș, Mihai și până la

Carol I, și care țintă este și nu poate fi alta decât stăpânirea cadrilaterului.

Vecinii noștri, eșii de câțiva ani la lumină, se laudă mereu cu o prietenie seculară (?) cu noi, ei cari sute de ani nici nu au avut măcar ființă **politică**, fiind robi ai Turcilor, și al căror nume de Bulgari e necunoscut în limba poporului nostru, căci noi nu cunoaștem decât Sârbi! Acești vecini se tot împrietenesc cu noi așa cu de-a sila, încă de pe când nu trăiau politicește; dar din cauză tocmai că nu trăiau, nu puteau să știe și deci au dreptul să se mire de jertfele și statornicile noastre năzuințe asupra Silistrei și a acelor localități care formează cadrilaterul. Acesta a fost un scop urmărit cu tenacitate secolii întregi de către poporul român și voia lui trebuie să se facă orișice s'ar întâmpla, precum s'a mai îndeplinit și'n alte rânduri:

De aceia am înfățișat acest document autentic, spre a nu fi îndoială în mintea oricărui Român că cerem ce nu am mai avut și altă dată prin luptă cu paloșul și, de ne-am am fi nedemni de strămoșii noștri.

precum se vede din harta pusă aci, numele localităților din cadrilater sunt toate turcești, nu bulgărești. Turcii l'au luat dela noi; Turcii l'au pierdut la 1594, tot ei l'au pierdut și la 1877; dar în loc să ni se întoarcă nouă, luptătorilor biruitori, s'a dăruit nouilor născuți, Bulgarilor, născuți cu prețul sângelui nostru.

DOUĂ EPOCE

1594

**BISMARCK DESPRE INDRUMAREA POLITICII
EXTERNE A GERMANIEI**

BISMARCK DESPRE INDRUMAREA POLITICII EXTERNE A GERMANIEI

In a doua jumătate a secolului trecut, o nouă putere se ridică în Europa prin succesele sale militare. Dela 1871 înainte, Germania care își făurise unitatea națională pe câmpiile de luptă din Bohemia și Franța, ia un loc în primul rang al marilor State continentale. Constituirea Imperiului german nu însemna numai încheierea fericită a unui lung proces istoric, ci forma și un punct de plecare pentru un strălucit viitor. Noul stat era menit să ia o parte din ce în ce mai activă la viața publică a Europei. În 44 de ani de uimitoare progrese în toate direcțiile, Germania ajunge în 1914 la culmea puterii și a prestigiului: consolidată în lăuntru prin sporirea forței militare și creșterea nebănuită a bogăției naționale, ea inaugurasă o eră nouă de expansiune colonială, dobândise hegemonia politică pe continent și făcea o concurență formidabilă Angliei pe mare, tinzând să devie cea d'întâi putere mondială.

Evenimentele din vara anului trecut au curmat brusc această propășire pașnică, desfășurată la umbra baionetelor într'o epocă de înarmare generală, care a apăsasă greu asupra finanțelor Europei. Rămâne de văzut, dacă această întrerupere va ține numai cât durată războiului, sau dacă va însemna o stânjenire mai îndelungată a ascensiunii germane de până acum un an.

Intemeietorul Imperiului german, printr'o muncă de 20 de ani (1870—1890), a reușit să-și consolideze opera înăuntru, să-i asigure o poziție forte în centrul Europei înființând Tripla Alianță ¹⁾, și să pue bazele acelei înfloritoare stări economice, care a transformat politica țării din continentală în mondială. Această evoluție a avut loc în perioada de 24 de ani ¹⁾ dela plecarea lui Bismarck dela putere până la 1914.

În împrejurările actuale, în cari Germania luptă pe trei fronturi cu patru mari puteri europene (Anglia, Franța, Italia și Rusia) și în orice moment situația se mai poate complica încă în defavoarea ei, credem că este interesant a expune, cari au fost vederile lui Bismarck cu privire la politica externă, ce trebuia să urmeze statul în îndrumarea sa către zările necunoscute ale viitorului, de unde se va vedea dacă sub domnia lui Wilhelm II s'au urmat directivele politice indicate de primul Cancelar în Memoriile sale.

El consacără în această prețioasă operă un capitol Triplei Alianțe și un altul politicii cu Rusia, unde recomandă Germaniei o atitudine, care este necesară și propriei sale siguranțe și menținerii păcii europene. Trebuie menționat, că în calculul combinațiilor sale diplomatice, el nu a socotit și înrâurirea evoluțiunii economice, care fatal a împins Germania pe calea concurenței mondiale. Dacă noua îndrumare i-a adus putere și avuție, i-a ridicat în acelaș timp și vrăjmași, a căror siluetă Bismarck o bănuia, probabil, proiectându-se pe un orizont cu mult mai depărtat, decât poate ajunge prevederea omenească. Cel puțin din Memoriile sale nu reiese preocuparea de un viitor plin de grele probleme, ce-și creia Imperiul, rezemat pe forța, prin vertiginoasa ascensiune economică.

Din această lucrare vom extrage opiniunile Cancelarului de fer cu privire la politica externă a țării sale. Citatele ce urmează, prin limpezimea expunerii și actualitatea gândirii nu necesitează lungi comentarii.

* * *

¹⁾ În acest timp s'au perindat la cârma Statului patru cancelari, pe cari opinia publică germană prin organul unui ziar liberal îi caracteriza astfel: un general, un aristocrat, un diplomat și un biurocrat. (Caprivi, Hohenlohe, Bülow și Bethmann-Hollweg).

Ceeace a călăuzit pe Bismarck în politica sa externă, a fost ideea dominantă, de a asigura operii sale o pace durabilă pe Continent. Așezată între Franța ireconciliabilă și Rusia, a cărei atitudine externă nu era încă precizată, Germania avea nevoie de o situație internațională, care să-i garanteze liniștita dezvoltare în lăuntru. În acest scop el încheie Tripla Alianță, care întinzându-se dela Kiel până la Messina și dela Marea Nordului până la gurile Dunării, era destinată să mențină pacea europeană, bazată pe echilibrul de forțe al statelor continentale. Tripla Alianță creiată în scop defensiv avea deci și un caracter conservator¹⁾. Cancelarul de fer o concepea ca un contract de asigurare stipulat contra unui *risc exact definit*: un atac din partea Rusiei contra Austriei sau Germaniei ori din partea Franței contra Germaniei. El avea în vedere această singură eventualitate și îi opunea tratatul cu Austro-Ungaria și Italia. De aici rezultă și obiectul *limitat* și caracterul pur *defensiv* al acestui contract internațional; așa dar, afară de cazul unei agresiuni pornită de Rusia în contra Monarhiei dunărene, Germania își păstra absoluta libertate în acțiunea sa diplomatică.

Bismarck nu înțelegea să angajeze prea mult Imperiul față de Austro-Ungaria, pentru că pe deoparte nu avea destulă încredere în viitorul aliatei sale, pe de alta și-ar fi tăiat posibilitatea de a păstra cel puțin bune raporturi cu Rusia, pe cari le considera indispensabile pentru siguranța țării sale. Intre Imperiul Țarilor și Austro-Ungaria se puteau ivi coliziuni de interese în Balcani și el nu aproba o politică, ce i-ar impune sacrificii pentru apărarea unor cauze, cari nu-l interesau direct. Este cunoscută opinia sa despre participarea Germaniei la complicațiunile balcanice: Chestiunea Orientului nu merită jertfa oaselor unui grenadier de Pomerania. El vedea într-o solidaritate prea strânsă cu Austro-Ungaria, o înstrăinare de Rusia și o sporire a pretențiilor cabinetului vienez, care ar fi cerut ca Germania să-i urmeze politica în chestiunea deschisă a Orientului; de aceea prefera observarea unei

1) Prințul de Bülow în lucrarea sa «La Politique allemande» scrie: «Ceeace a grupat cele trei state din Centrul Europei, a fost voința fermă de a menține repartițiunea existentă a puterilor pe continent și de a împiedica, la nevoie cu forța, vre-o modificare brutală a acestei situațiuni. S'ar putea zice că Tripla Alianță are tendințe curat conservatoare și că aceasta constituie rațiunea primordială a solidității sale» (pag. 76).

atitudini rezervate, care ar fi avut un efect moderator asupra acțiunii diplomatice a Imperiului habsburgic în Balcani. Din contră, o solidaritate complectă între Berlin și Viena, ar fi tăiat drumul dintre Berlin și Petersburg și atunci sau Germania își urma aliata în întreprinderile sale balcanice, sau socotind periculoasă această politică s'ar arunca în brațele Rusiei, sau în fine, păstrând o egală rezervă față de ambele rivale, s'ar fi expus să rămâie izolată în Europa. Această din urmă gravă consecință a unei politici imprudent conduse, nu ar fi acceptat cu nici un preț Bismarck, despre care contele Schuwalov spunea că avea „le cauchemar des coalitions“.

Iată cum se exprimă în Memoriile sale :

„Cu toate că am încheiat alianța defensivă cu Austria, am crezut totdeauna, că este absolut necesar să menținem relațiuni de bună vecinătate cu Rusia, *căci nu există pentru Germania o asigurare absolut solidă contra naufragiului combinațiunii alese*: în schimb, vom avea totdeauna posibilitatea de a înfrâna tendințele anti-germane în Austria, atâta vreme cât politica Germaniei nu-și va fi tăiat puntea care duce la Petersburg, atâta vreme cât nu va fi creiat între noi și Rusia un abis, peste care nu se mai poate executa o trecere. Atâta timp cât acest abis nu va exista, Viena va putea ține în frâu elementele ostile alianței germane. Dar dacă ruptura între noi și Rusia, sau chiar antipatia existentă ar deveni iremediabilă, atunci cabinetul dela Viena s'ar crede în drept să ceară aliatai sale servicii cu o deosebită insistență și anume: s'ar lărgi noțiunea stabilită de casus foederis, care după textul publicat nu se aplică decât la defensivă, în caz când Austria ar fi atacată de Rusia și s'ar introduce în acest casus foederis apărarea intereselor austriace în Balcani și Orient. Decât, misiunea Imperiului german nu este aceea de a-și pune supușii săi la dispoziția altuia și de a contribui prin sacrificiul bunurilor și sângelui german la realizarea dorințelor vecinilor noștri. Menținerea Monarchiei austro-ungare, ca mare putere, forte și independentă constituie pentru Germania o chestiune de interes european, chestiune pentru care la nevoie Imperiul ar putea cu deplină conștiință să angajeze pacea țării; dar, cu toate acestea Viena să se abție de a deduce din această alianță alte drepturi decât acelea cari au fost stipulate ¹⁾“.

1) Pagina 297 din Souvenirs et Pensées, traducere de Iaeglé, tome. II, Paris, 1899.

De aci rezultă, că Germania poate trage sabia atunci când va aprecia că interesele sale sunt periclitate prin slăbirea Monarchiei, dar Austro-Ungaria este datoare să se abțină dela o politică, ce ar crea dificultăți cabinetului dela Berlin. Bismarck se teme de complicațiuni internaționale, în cari Germania nu putea pune prea mult sprijin pe forța aliatei sale. Intr'adevăr, acest conglomerat poliglot, frământat de tendințele centrifuge ale naționalităților apăsate, veșnic în luptă, menținut mai mult prin puterea armatei și prestigiul celei mai vechi dinastii din Europa, decât prin coeziunea sentimentului de patrie, această Monarchie, care, departe de a fi un organism viu, reprezintă o mașină administrativă, nu inspira Cancelarului de fer încrederea necesară pentru a preconiza o solidaritate mai largă decât prevedea tratatul de alianță. El se îndoia dacă în viitor cabinetul dela Viena va reuși să înlăture criza internă, de care este bântuită Austro-Ungaria prin însăși condițiunile existenței sale de stat polietnic. Tabloul ce face Intemeietorul Imperiului despre situația lăuntrică a Statului habsburgic, trebuia să dea mai mult de gândit Cancelarilor, cari l-au urmat. Iată ce scrie: „Nimeni nu poate prevedea viitorul Austriei cu siguranța pe care o cer tratatele durabile. Elementele cari contribuiesc la plămădirea acestui viitor, sunt tot așa de variate ca și amestecul popoarelor din Imperiu: la acțiunea corosivă și uneori explozivă a acestor elemente se adaugă influența, greu apreciabilă, pe care partidele religioase o exercită asupra persoanelor conducătoare, după fluxul sau refluxul mișcării catolice. Nu numai panslavismul, Serbia, Bosnia, dar chiar chestiunea croată, românească, poloneză, cehă și actualmente italiană în Trentin, Triest și coasta dalmatină, toate acestea pot deveni puncte de cristalizare în crizele austriace sau chiar europene; dar aceste chestiuni nu privesc interesele germane decât în măsura, în care Germania este solidară cu Austria“¹⁾.

Având în vedere aceste slăbiciuni, Bismarck se gândia la eventualitatea unui dezacord între Germania și Austria în ce privește câștigarea amicitiei cu Rusia. In asemenea caz el conta pe faptul că, Germania neavând interese în Balcani, s'ar putea apropia mai ușor de Imperiul Țarilor, decât Austria. Imperiul german nu

1) Op. cit. pag. 299.

ar avea dreptul să-și părăsească aliata, dar dacă Monarchia face o politică, ce nu cadrează cu interesele imperiale, atunci, de fapt, ea se depărtează de Berlin. El spunea : „Nu trebuie să pierdem din vedere posibilitatea de a fi părăsiți de politica vieneză. Direcțiunea politicii germane, dacă înțelege să-și împlinească datoria, trebuie să-și dea seama, înaintea evenimentului însuși, de toate posibilitățile, cari într'un asemenea caz ni se vor prezenta ; ea nu trebuie să scape din vedere acele posibilități și să lucreze astfel, încât deciziunile sale să nu fie influențate nici de vre-o preferință, nici de vre-o neînțelegere, ci *trebuie să se inspire numai din realitatea intereselor naționale*“ ¹⁾. Această din urmă frază ne sugerează întrebarea :

Guvernauții din 1914 meditat-au serios și cu întreg simțul răspunderii la acest consiliu? Inspiratu-s'au de interesele de adevărată conservare națională, când au declarat că se solidarizează cu Austro-Ungaria în litigiul cu Serbia, cu toată ostilitatea Rusiei, ajutată de Franța, cu toată probabila adeziune a Mării Britanii și în disprețul neutralității italiene, care cel puțin era de prevăzut ? Grija coalițiilor amenințătoare, care răpia liniștea aceluia ce săvârșise cu trudă și imense sacrificii unitatea Germaniei, cum de nu strecurat în sufletul conducătorilor acea îndoială salutară, care se oprește în ultimul moment dela hotărîrea irevocabilă ?

* * *

Să cercetăm opiniunile Cancelarului de fer asupra acțiunii externe a Germaniei față de Rusia și în chestiunea Orientului. Această problemă formează obiectul unui capitol în Memoriile sale. El este de părere că Germania, în orice alt caz, afară de un atac al Austriei din partea Rusiei, trebuie să-și cumpănească bine atitudinea de luat în afacerile orientale, pentru a nu înăspri raporturile amicale cu Rusia, cari după intuiția sa politică, constituiau cea mai solidă garanție de pace europeană. Până la plecarea sa dela putere, în Martie 1890, el a reușit să păstreze buna vecinătate între cele două state, limitând relațiunile cu Austria pe terenul defensiv al alianței.

Când la 1883 se ivește o divergență de atitudine între Petersburg și Viena, din cauza crizei din Bulgaria, el care nu-și vedea

1) Op. cit. pag. 304.

înteresul să urmeze Monarchia în întreprinderile sale balcanice, asigură politicii germane un refugiu la vreme de nevoie prin încheierea așa numitului tratat de contra-asigurare cu Imperiul Țarilor. De aceea, și-a simțit patria grav amenințată când succesorul său Caprivi nu a încercat să reînnoiască, la expirarea termenului, tratatul încheiat cu Rusia la 1884, prin care Germania se asigura de ajutorul acestei puteri când ar fi fost atacată de Franța, iar Rusia atacată de Austro-Ungaria putea conta, în schimb, pe sprijinul militar al Germaniei.

Cancelarul de fer scrie în Memoriile sale :

„Sarcina noastră de căpetenie este de a păstra pacea între cei doi împărați, vecinii noștri. Fiecare din ei ne este indispensabil în chestiunea echilibrului european ; nu ne putem lipsi de nici unul din ei, fără a ne expune noi înși-ne la primejdie“.

Ca să garanteze Germaniei o poziție sigură pe continent, el înțelegea să menție pacea între cei doi mari vecini ; în acest scop el avea tratate cu fiecare din aceste puteri, astfel că, dacă una din ele ar fi făcut războiul celeilalte, Imperiul german, de drept, ar fi fost de partea puterii atacate și atunci perspectiva de victorie a agresorului era exclusă. Mulțumită acestui sistem de alianțe era foarte greu să izbucnească un conflict armat între Austria și Rusia. De aici urmează, că ideea dominantă a politicii sale externe era următoarea : *Germania nu numai să nu înceapă războiul, dar prin combinațiuni diplomatice să facă tot posibilul să-l împiedice.*

* * *

În ce privește chestiunea lichidării Imperiului otoman, el înțelegea că evoluțiunea istorică va aduce instalarea Rușilor la Constantinopole. Această probabilă situațiune nu-l neliniștea, deși nu contesta că Austro-Ungaria avea interese vitale de apărât la succesiunea Turciei. Într'o asemenea criză cu caracter european, el recomanda Germaniei și Monarchiei habsburgice rezervă și prudență ; iar dacă dela Viena s'ar solicita *dela început* ajutorul Imperiului german contra Rusiei, cabinetul dela Berlin ar trebui să-l refuze, pentru că el își înfățișa astfel desfășurarea evenimentelor : Rusia luând inițiativa distrugerii puterii turcești, trebuie lăsată să pornească agresiunea, apoi Austria interesată ar formula pretenții

inacceptabile, ar urma tratative lungi și fără rezultat, cabinetul dela Petersburg ar declara războiu Monarchiei și tocmai atunci Germania ar interveni să-și apere aliata atacată, după ce Rusia își va fi angajat forțele contra Imperiului otoman. In asemenea împrejurări s'ar prezinta probabil și alți concurenți interesați la cheștiunea Strîmtorilor: Anglia, Franța, Italia. Imperiul german rezervat și puternic ar aștepta momentul oportun ca să intre în acțiune, sau prin bună înțelegere ar căuta să contribue și în profitul său la lichidarea cheștiunii Orientului.

Iată ce scrie asupra acestei probleme :

„Primul demers al politicii rusești, după ce va fi preparat mult timp înainte aceste operațiuni, (atacul Turciei) ar fi acela de a merge la Berlin și de a sonda cu precauțiune pe M. S. Impăratul dacă Austria și Anglia ar putea să conteze pe sprijinul Germaniei, în cazul când aceste puteri s'ar opune cu forța la marșul înainte al Rusiei. *După avizul meu, ar trebui să se răspundă negativ la această întrebare.* Eu cred că ar fi mai folositor pentru Germania ca Rușii să fie instalați solid la Constantinopol, de fapt, sau în mod diplomatic, și să fie ocupați cu apărarea orașului. Atunci nu ne-am mai găsi în situația de a fi întrebuințați de Anglia sau de Austria „comme des chiens courants“ în contra Rusiei și a apetiturilor sale la Bosfor, ci am putea aștepta ca Austria să fie atacată, ceea ce ar constitui un casus belli pentru noi. De asemenea ar fi mult mai bine pentru politica austriacă, de a se sustrage dela acțiunea șovinismului ungar și a aștepta ca Rusia să ia o poziție.... *Dacă aș fi ministru austriac nu aș împedica pe Ruși să ajungă la Constantinopol,* dar aș căuta să mă înțeleg cu ei, după ce mișcarea lor ofensivă va fi fost executată. Participarea Austriei la împărțirea succesiunii turcești nu va putea fi regulată decât cu acordul Rusiei; *porțiunea Austriei va fi cu atât mai mare, cu cât Viena va înțelege mai bine să fie pacientă și să încurajeze politica rusească a se aventura tot mai mult“* ¹⁾.

In ce privește atitudinea Germaniei în asemenea complicație, iată ce scrie Bismarck: „Absența oricărui interes direct în cheștiunea Orientului este, într'adevăr, un mare avantaj pentru politica germană. *Interesul nostru este de a păstra pacea,* pe când toți

1) Op. cit. pagina 310/311.

vecinii noștri urmăresc în mod secret sau manifest scopuri, cari nu se ating decât prin războiu. De aceea politica noastră trebuie orientată după cerințele situației, vreau să zic că, *trebuie să împiedecăm sau să localizăm conflictul înarmat și să rămânem pe cât este posibil ultimii, cari să-și arunce cartea la jocul de cărți european*. Să nu ne lăsăm a ni se forța mâna nici prin nerăbdare, nici *printr'o complezență consimțită în dauna țării*, nici printr'un sentiment de vanitate, nici prin provocațiunile ămicilor: nimic nu trebuie să ne determine a părăsi expectativa pentru a intra în acțiune înainte de momentul voit, căci în caz contrariu, ne luăm pedeapsa (plectuntur Achivi).“ Cu cât vom ști să ne ținem în rezervă față de chestiunile cari nu ne privesc direct, cu atât prestigiul și siguranța noastră se vor desvolta în mod mai regulat. Dar pentru aceasta trebuie să putem rămâne indiferenți față de seducțiunile vanității“¹⁾.

* * *

Este de observat că în calculele sale de echilibru european, el nu menționează Anglia, care atunci se ținea într'o „splendidă izolare“ față de combinațiunile diplomației continentale. Deși nu se gândea la intervenția posibilă a acestui puternic factor contra Germaniei, totuș el vedea o „*amenințare de moarte*“, dacă Austro-Ungaria, în cazul unui atac ruso-francez, nu ar dovedi aceiaș coheziune internă și forță militară ca Germania. Și chiar dacă Monarchia ar fi la înălțimea așteptărilor berlineze, lupta ar fi „*inegală*“ și deci periculoasă, când Italia ar manifesta apetituri pentru ținuturile irredente de sub sceptrul Habsurgilor.

Iată cum vedea situația:

„Dacă forțele unite ale Austriei și Germaniei ar avea aceeaș coheziune și aceeaș unitate de comandament ca ale Franței și Rusiei, atunci nu aș considera atacul simultan al celor doi mari vecini ai noștri ca o *amenințare de moarte*, chiar când Italia nu ar face parte din alianță. Dar dacă sentimentele anti-germane de natură națională sau religioasă s'ar manifesta cu mai multă viçoare decât în prezent, dacă s'ar prezenta tentațiuni și făgădueli în domeniul politicii orientale ca în timpul Caterinii sau lui Io-

1) Op. cit. pag. 314/315.

inacceptabile, ar urma tratative lungi și fără rezultat, cabinetul dela Petersburg ar declara războiul Monarchiei și tocmai atunci Germania ar interveni să-și apere aliata atacată, după ce Rusia își va fi angajat forțele contra Imperiului otoman. In asemenea împrejurări s'ar prezinta probabil și alți concurenți interesați la chestiunea Strîmtorilor: Anglia, Franța, Italia. Imperiul german rezervat și puternic ar aștepta momentul oportun ca să intre în acțiune, sau prin bună înțelegere ar căuta să contribue și în profitul său la lichidarea chestiunii Orientului.

Iată ce scrie asupra acestei probleme :

„Primul demers al politicii rusești, după ce va fi preparat mult timp înainte aceste operațiuni, (atacul Turciei) ar fi acela de a merge la Berlin și de a sonda cu precauțiune pe M. S. Impăratul dacă Austria și Anglia ar putea să conteze pe sprijinul Germaniei, în cazul când aceste puteri s'ar opune cu forța la marșul înainte al Rusiei. *După avizul meu, ar trebui să se răspundă negativ la această întrebare.* Eu cred că ar fi mai folositor pentru Germania ca Rușii să fie instalați solid la Constantinopol, de fapt, sau în mod diplomatic, și să fie ocupați cu apărarea orașului. Atunci nu ne-am mai găsi în situația de a fi întrebuințați de Anglia sau de Austria „comme des chiens courants“ în contra Rusiei și a apetiturilor sale la Bosfor, ci am putea aștepta ca Austria să fie atacată, ceea ce ar constitui un casus belli pentru noi. De asemenea ar fi mult mai bine pentru politica austriacă, de a se sustrage dela acțiunea șovinismului ungar și a aștepta ca Rusia să ia o poziție.... *Dacă aș fi ministru austriac nu aș împedica pe Ruși să ajungă la Constantinopol, dar aș căuta să mă înțeleg cu ei, după ce mișcarea lor ofensivă va fi fost executată. Participarea Austriei la împărțirea succesiunii turcești nu va putea fi regulată decât cu acordul Rusiei; porțiunea Austriei va fi cu atât mai mare, cu cât Viena va înțelege mai bine să fie pacientă și să încurajeze politica rusească a se aventura tot mai mult“ 1).*

In ce privește atitudinea Germaniei în asemenea complicație, iată ce scrie Bismarck: „Absența oricărui interes direct în chestiunea Orientului este, într'adevăr, un mare avantaj pentru politica germană. *Interesul nostru este de a păstra pacea, pe când toți*

1) Op. cit. pagina 310/311.

vecinii noștri urmăresc în mod secret sau manifest scopuri, cari nu se ating decât prin războiu. De aceea politica noastră trebuie orientată după cerințele situației, vreau să zic că, *trebuie să împiedecăm sau să localizăm conflictul înarmat și să rămânem pe cât este posibil ultimii, cari să-și arunce cartea la jocul de cărți european*. Să nu ne lăsăm a ni se forța mâna nici prin nerăbdare, nici *printr'o complezență consimțită în dauna țării*, nici printr'un sentiment de vanitate, nici prin provocațiunile amicilor: nimic nu trebuie să ne determine a părăsi expectativa pentru a intra în acțiune înainte de momentul voit, căci în caz contrariu, ne luăm pedeapsa (plectuntur Achivi).“ Cu cât vom ști să ne ținem în rezervă față de chestiunile cari nu ne privesc direct, cu atât prestigiul și siguranța noastră se vor desvolta în mod mai regulat. Dar pentru aceasta trebuie să putem rămâne indiferenți față de seducțiunile vanității“ ¹⁾.

* * *

Este de observat că în calculele sale de echilibru european, el nu menționează Anglia, care atunci se ținea într'o „splendidă izolare“ față de combinațiunile diplomației continentale. Deși nu se gândea la intervenția posibilă a acestui puternic factor contra Germaniei, totuș el vedea o „*amenințare de moarte*“, dacă Austro-Ungaria, în cazul unui atac ruso-francez, nu ar dovedi aceeaș coeziune internă și forță militară ca Germania. Și chiar dacă Monarchia ar fi la înălțimea așteptărilor berlineze, lupta ar fi „*inegală*“ și deci periculoasă, când Italia ar manifesta apetituri pentru ținuturile irredente de sub sceptrul Habsburgilor.

Iată cum vedea situația:

„Dacă forțele unite ale Austriei și Germaniei ar avea aceeaș coeziune și aceeaș unitate de comandament ca ale Franței și Rusiei, atunci nu aș considera atacul simultan al celor doi mari vecini ai noștri ca o *amenințare de moarte*, chiar când Italia nu ar face parte din alianță. Dar dacă sentimentele anti-germane de natură națională sau religioasă s'ar manifesta cu mai multă vioare decât în prezent, dacă s'ar prezenta tentațiuni și făgădueli în domeniul politicii orientale ca în timpul Caterinii sau lui Io-

1) Op. cit. pag. 314/315.

șef II, dacă poftele Italiei ar amenința posesiunile Austriei în Adriatica, imobilisându-i forțele sale militare ca pe vremea lui Radetzky *atunci lupta a cărei probabilitate o presimț, ar fi de sigur inegală*".

Cancelarul de fer a avut intuiția exactă a viitorului. Presimțirea-i s'a adevărit prin războiul, pe care Italia l-a pornit contra puterilor centrale.

La această „amenințare de moarte“ se mai adaugă și ostilitatea formidabilă a Mării Britanii, la care nici nu se gândea Bismarck. Actuala situație dovedește, că sfaturile sale nu au fost luate în considerație. Consecințele și le rezervă viitorul.

* * *

Afară de aceste considerațiuni politice, Intemeietorul Imperiului german, ca să atragă și mai mult atenția asupra grelelor probleme internaționale, dă lămuriri prețioase în ce privește forța obligatorie a tratatelor. El le socotea ca o legătură fragilă, ce durează atâta timp, cât convine unuia din contractanți. Odată schimbate împrejurările, în cari s'a încheiat obligațiunea externă, istoria are exemple că statele nu au înțeles să-și sacrifice interesele vitale pe altarul fidelității unui tratat. Iată ce scrie asupra alianțelor :

„Observarea tratatelor între marile puteri este condițională, din momentul ce lupta pentru viață le pune la încercare. Nu există națiune mare, care să consimtă a-și jertfi existența de dragul unui tratat, când este pusă în situațiune să aleagă între aceste două eventualități. Principiul „ultra posse nemo obligatur“ nu-și perde aplicația prin clauzele unei convențiuni internaționale“.

Pe absoluta certitudine și stabilitate, cari teoretic isvorăsc dintr'un tratat, nu trebuie să se rezeme un bărbat politic. „Chiar în secolul trecut era primejdios să te încrezi pe forța ineluctabilă a unui tratat de alianță, când circumstanțele, în cari a luat naștere s'au modificat de atunci; dar astăzi mai ales un guvern mare nu poate să angajeze temeinic forțele naționale în favoarea unei puteri amice, atunci când opinia publică rezistă“ 1).

Dacă presa austro-germană și-ar aduce aminte de aceste rânduri, de sigur că și-ar mai tempera resentimentele contra Italiei

1) Op. cit. pag. 291.

de astăzi. Atitudinea acestui Stat este, după ideile bismarckiene, perfect justificată.

„Politica internațională este un *element fluid*, care la intervale și după circumstanțe se solidifică, dar pe care schimbările atmosferice îl aduc la starea sa primitivă. Clauza „*rebus sic stantibus*“ este acceptată în mod tacit în convențiunile externe, cari impun obligațiuni. Tripla Alianță este o poziție strategică. La epoca când această alianță a fost încheiată, ea trebuia să ne prezerve contra pericolelor amenințătoare : în acele împrejurări, ea constituia o măsură înțeleaptă, ce trebuia luată. Dar de o durată eternă nu se bucură nici o convenție între marile puteri ; ar fi o lipsă de înțelepciune politică să consideri această alianță ca unica bază posibilă a tuturilor combinațiilor viitoare.... Ea indică o *poziție strategică* luată în politica europeană *la epoca încheerii tratatului*, dar nu va putea constitui o temelie neclintită și eternă în disprețul tuturor schimbărilor, ce se pot produce. De aceea ea seamănă cu toate alianțele precedente..., ea nu ne dispensează de a fi tot dauna „en vedette,¹⁾).

Vom mai cita un singur pasagiu, din care reiese linia de conduită față de tactica diplomatică a războiului preventiv. Bismarck nu-și sfătuiește urmașii să facă us de acest mijloc reprobabil, pentru că voind să păstrezi o poziție amenințată, oferi pretextul unei coalițiuni contra agresiunii înfăptuite.

Iată ce spune : „Pe vremea chestiunii Luxemburgului am fost, din principiu, adversarul hotărît al războaelor făcute prin anticipație, adică al campaniilor ofensive întreprinse în prevederea, că mai târziu vei avea să lupți cu un vrăjmaș mai bine preparat. La 1875 autoritățile noastre militare erau de acord afirmând, că victoria Germaniei contra Franței este probabilă ; dar ceeace era mai puțin probabil, era faptul, dacă celelalte puteri ar rămâne neutre. In ultimele luni înainte de tratativele de la Versailles, pericolul unui amestec al Europei mă neliniștea în fiecare zi. Cu atât mai mult, caracterul în aparență odios al unui atac, pe care nu l-am fi făcut decât în scopul de a împedica Franța să-și vie în simțiri, ar fi procurat Angliei ocazia excelentă să debiteze fraze umanitare și Rusiei un motiv întemeiat de a părăsi politica de

1) Op. cit. pag. 305/306.

amiciție personală a celor trei împărați, pentru a nu-și apăra decât propriile sale interese“.

* * *

Din aceste numeroase citate rezultă că Bismarck era călăuzit în politica sa externă de următoarele idei :

1) Tripla Alianță, bazată pe echilibrul forțelor europene, trebuie să-și păstreze și în viitor caracterul său *defensiv*.

2) Imperiul german are tot interesul să menție și să cultive bunele raporturi de vecinătate cu Rusia, și să rămâie într'o prudentă rezervă față de manifestarea apetiturilor austro-ungare în Balcani ca o eventuală lichidare a Turciei.

3) Orice tratat internațional conține în mod tacit clauza „*rebus sic stantibus*“, care-i imprimă caracterul condițional și provizoriu, constatare de care trebuie să fie pătruns un bărbat politic.

4) Atitudinea defensivă nu trebuie interpretată în așa fel, încât să te aperi de un viitor atac al unui dușman, care mâine poate fi mai bine preparat, să te crezi în drept, pentru acest considerent, a-i declara astăzi un războiu prin anticipație. În momentul începerii ostilităților războiul preventiv ar fi totuș o agresiune și ar trăda o gravă intenție : aceea de a nu lăsa pe alții să se ridice de-asupra ta, cu alte cuvinte afirmi voința de a păstra cu orice preț o stare de superioritate, de a perpetua prin vărsare de sânge actualitatea unei hegemonii.

Atitudinea Germaniei din ultimul timp înseamnă negațiunea politicii bismarckiene, care se desprinde din aceste principii. Oricare ar fi rezultatul armelor austro-germane, este probabil că actuala comunitate de interese, care leagă puterile Impătritei Înțelegeri, va dura și după încheerea păcii, pe când Germania ar opune acestei formidabile grupări, în cel mai favorabil caz, prietenia cu Turcia, menită să dispară și alianța Austro-Ungariei micșorate, ajunsă pe pragul covârșitului decăderii. Desfășurarea de până acum a evenimentelor arată că echilibrul european, preconizat de Bismarck, a fost zdruncinat în paguba Germaniei.

**EXPANSIUNEA GERMANĂ ȘI POLITICA
EXTERNĂ A CANCELARULUI BÜLOW**

EXPANSIUNEA GERMANĂ ȘI POLITICA EXTERNĂ A CANCELARULUI BÜLOW

Trecuseră 10 ani dela plecarea lui Bismarck dela putere, Martie 1890, când D-nul de Bülow a fost chemat la demnitatea de Cancelar. I-a fost dat să guverneze într'o epocă, în care Germania inaugurând o eră nouă în viața sa politică, începuse a neliniști vecinii în vechile lor pozițiuni și proiecte de viitor, și a avut meritul de a-și strecura patria prin situațiuni dificile, mărindu-i prestigiul în concertul european. Pentru a putea aprecia activitatea sa de Cancelar (1900—1909), vom expune pe scurt cum politica Imperiului, determinată de expansiunea economică, a trebuit să se transforme din continentală în mondială, și cum această firească schimbare, periclitând interesele marilor puteri în largul lumii, a pus diplomației germane grele probleme de rezolvat.

În ultima decenie a secolului trecut, tânărul Imperiu începuse să culegă roadele politicii de consolidare internă și de întărire a situațiunii sale continentale, inaugurată de întemeietorul său. Ajuns în scurtă vreme la o uimitoare dezvoltare a forțelor sale economice, cu o populație numeroasă și robustă, a cărei muncă industrială trebuia canalizată spre noi ținuturi, noul stat avea nevoie să se întindă peste hotare pentru a duce o viață normală. Germania muncitoare făcea o concurență de temut celorlalte țări cu o industrie mai veche: și în Anglia și în Franța fabricatele sale mai ieftine

10

și deschid drum, cercul clientelii streine se lărgește, eticheta „made in Germany“ se răspândește în întreaga Europă. Dar totuși, piața continentală nu putea rămâne singurul câmp de activitate pentru comerțul german; îi trebuia o desfacere mai sigură pe teritorii mai întinse, unde se putea desvolta în deplină libertate. De aici, necesitatea coloniilor cu consecința sa necesară: formarea marinei comerciale și construirea flotei de războiu pentru apărarea intereselor materiale și politice ale Imperiului.

Expansiunea economică aduce noi probleme în politica externă, chemată să o favorizeze, să-i creeze peste oceane noi zone de influență, pentru o mai târzie acaparare definitivă. Treptat treptat diplomația se impregnează de un spirit comercial.

Poporul german îmbogățit, conștient de puterea sa și plin de încredere într'un viitor strălucit, avea nevoie de un conducător impulsiv și energic, care să-i arate noi ținte în ascensiunea sa politică. În Wilhelm II, el își găsește stăpânul, care îi spunea un cuvânt nou: „Viitorul nostru e pe apă“.

Față de această evoluțiune guvernul imperial nu mai putea sta indiferent la ultimile operațiuni de împărțire a teritoriilor neocupate din Africa și Oceania; din contră, el își afirmă voința fermă de a lua parte chiar la o eventuală lichidare a statelor slabe sau putrede, menite să cadă prada celui mai tare. Exemple că Germania se invită singură la banchetul mondial, ne oferă expediția în China, care a avut ca rezultat instalarea pe 99 de ani la Kiau-Ceu și în teritoriul inconjurător, destinat să ajungă un puternic sprijin pentru comerțul și influența politică a Imperiului în Extremul Orient. Prințul de Bülow apreciază astfel acest succes: „unul din actele cele mai importante ale istoriei contemporane a Germaniei, act care ne asigură locul nostru la soare, pe țărmurile pline de viitor ale oceanului Pacific“. O altă notă caracteristică a expansiunii germane este cultivarea relațiilor din ce în ce mai cordiale cu Turcia, onorată prin vizita dela 1898, care trăda ambițiuni și proiecte imperialiste în Asia-Mică. În Africa, guvernul berlinez medita de mult la modalitatea unei dobândiri a coloniilor portugheze cu sprijinul politicii engleze; mai târziu rezolvind chestiunea Marocului, Germania reușește să-și asigure dreptul de preemțiune asupra Congului belgian, care drept, înainte de Agadir, aparținuse Franței.

O astfel de politică nouă, mondială, bazată pe splendida situație continentală și o flotă respectabilă, deșteaptă în mod fatal îngrijorarea, rivalitatea, dușmănia implacabilă a Mării-Britanii, care de secole s'a condus după principiul, că trebuie să combată cu ultima energie oricare putere s'ar ridica să-i amenințe Imperiul mărilor sau să-i tulbure liniștita posesiune a vastelor sale colonii. Această linie de conduită formează politica tradițională¹⁾, care rezultă din întreaga istorie a Angliei. Este caracteristică declarația lordului Chatam făcută reprezentantului Franței la 1762; el spunea: miniștrii Majestății Sale să nu uite niciodată acest mare principiu, *principiul directiv al politicii noastre*: singurul lucru de care Aglia se teme pe pământ, este de a vedea Franța ajungând o putere maritimă, comercială și colonială". Intr'adevăr, trecutul Mării-Britanii este sintetizat în această formulă; războaiele din veacurile al XVII și XVIII cu Spania, Olanda și Franța dovedesc exactitatea cuprinsului său. Pe timpul lui Napoleon I puterea insulară luptă și nu depune armele până nu-și afirmă deplina-i superioritate pe mare. Mai târziu dealungul secolului al XIX ea vede în Rusia o rivală, care o contraria în executarea proiectelor sale asupra Asiei; de aici cea tensiune în raporturile dintre ambele țări, din care încordare cabinetul britanic grație perseverenței sale a cules succese¹⁾. Națiunea engleză realistă, condusă de o asemenea politică, neavând până în ultimul timp interese comune cu popoarele continentale decât dela caz la caz, a încheiat totdeauna cu puterile europene legături cu caracterul de înțelegeri speciale pentru rezolvirea unei anumite afaceri, cari legături nu au constituit niciodată alianțe durabile²⁾.

1) Având interesul ca Imperiul otoman să existe spre a fi sigură că stăpânirea Indiilor nu-i va fi tulburată de Rusia, Anglia înțelege să se opuiască cu toată energia la încercările cabinetului rusesc de a slăbi pe Turci și a ajunge la Constantinopole: la 1840 isbutește să modifice tratatul dela Unkiar-Iskelessi favorabil Țarului, la 1856 obține închiderea Strâmtoarelor și neutralizarea Mării-Negre, la congresul din Berlin se bucură de eșecul suferit de Rusia și își asigură o bază navală prin ocuparea insulei Cypru în fața Alexandretii, la care se gândeau de mult oamenii politici dela Petersburg, ca o eventuală eșire la marea Mediterană.

2) Vezi Lémonon, L'Europe et la politique britannique Paris 1912 pag. 11 și următoarele.

În ultimii ani ai secolului al XIX un formidabil rival se ridică la orizont. Trebuia luată o poziție.

De remarcat este faptul, că antagonismul periculos al Germaniei a fost târziu apreciat de politica londoneză în toată gravitatea sa. Nu numai în epoca lui Bismarck, dar și sub ceilalți doi cancelari, Caprivi și Hohenlohe, până la moartea reginei Victoria, s'au menținut raporturi amicale între ambele națiuni de aceeași rasă. Micile indispoziții trecătoare, provocate de chestiunile coloniale din Africa, nu au lăsat urme grave; oarecare activitate comercială a Germaniei nu neliniștea Imperiul britanic în necontestata-i preponderență maritimă și comercială. Posibilitatea unui conflict armat între ambele State părea exclusă. Bismarck spunea în Februarie 1888: „Ne găsim în situațiunea fericită de a nu avea între noi nici o coliziune de interese afară numai de rivalități comerciale, cari se ivesc pretutindeni; dar nu există nimic, care să poată aduce un războiu între aceste două națiuni muncitoare și pacifice“.

Cabinetul dela Londra era animat de acelaș optimism. El privia cu încredere la pașnica desvoltare a raporturile anglo-germane. Dovada convingătoare este transacția, pe care desigur că o regretă astăzi orice bun Englez: la 1890 Anglia vinde imperiului german insula Helgoland, care prin situațiunea sa domină gurile Elbiei, a Vesperului și extremitatea canalului dela Kiel; actualmente fortificată, posesiunea ei este indispensabilă pentru apărarea coastelor Germaniei dela Marea Nordului.

Ceeace mai târziu a atras atenția guvernului britanic asupra pericolului german, a fost constatarea oficială, că în ultima decenie a secolului trecut comerțul Angliei scădea în mod simțitor. O comisiune parlamentară instituită în 1885 și 1896 denunța ade-vărata cauză: concurența germană.

Intr'adevăr, producțiunea industrială a Imperiului întrecuse cu mult capacitatea de consumație internă. Printr'o febrilă activitate comercială, diferitele fabricate își găsiu piețe de desfacere în cele mai depărtate regiuni ale lumii. Negustorul și comis-voyajorul german studiind ¹¹¹⁾ legile, obiceiurile, gusturile populațiilor, cu cari căuta stabilirea raporturilor comerciale și cultivând aceste legături cu abilitate și perseverență în schimbul unor modeste profituri la început, vorbind clientelii limba sa maternă și conformându-se cu ușurința modei și trebuințelor locale, reușește încet

încet să deschidă noi debușeuri industriei naționale în paguba celorlalți concurenți mai vechi, lipsiți de metoda și spiritul de continuitate al Germanului. Inarmat cu aceste calități, el învinge greutatea de tot felul, străbate dislocând pe comerciantul englez.

Cum însă comerțul în Anglia nu est privit ca o simplă afacere particulară, ci constituie un interes vital al Statului și formează deci obiectul de căpetenie al solicitudinii politice^{IV}), era firesc ca guvernul de la Londra să arate ostilitate Germaniei, care paralel cu expansiunea sa economică își sporea și flota de război. Marea Britanie urmând politica sa seculară, nu mai putea rămâne animată de dispozițiuni amicale, față de o putere, care-i amenința preponderența pe mare.

Și cum Germania nu putea renunța la consecința necesară a dezvoltării sale naționale, nu putea înăbuși exuberanța propriei sale vieți economice, pentru a face pe plac Albionului, conflictul era inevitabil și fatal devenia din ce în ce mai acut. Cauza primordială, efectivă a inimiciției anglo-germane a fost ireductibila rivalitate pe mare.

* * *

Când contele de Bülow trece de la Ministerul de Externe la postul de Cancelar al Imperiului, în Octombrie 1900, pe de o parte alianța franco-rusă, grav temută de Bismarck, exista de 6 ani, pe de alta Germania făcând o politică mondială, provocase rivalitatea britanică.

Ajunsă putere colonială în Africa, Oceania și Extremul Orient, ea mai viza și un frumos domeniu plin de făgăduințe, așezat la porțile amicei sale Austria: obiectivul era Imperiul otoman, pentru a cărui viitoare stăpânire se servia de Monarchia dunăreană arătându-i calea spre Salonic, exercitând în acelaș timp și o acțiune diplomatică proprie la Constantinopole. Noua îndrumare însemna o îndoită abatere de la directivele politicii bismarckiene:

1) înăsprirea raporturilor cu Anglia, consecință *firească, inevitabilă* a expansiunii germane, care a strămutat rivalitatea de pe domeniul economic pe tărâmul politicii externe; 2) orientarea *voită* a politicii imperiale către țărmurile Bosforului. Această nouă atitudine provoacă ostilitatea Rusiei și deșteaptă îngrijorarea puterii, care stăpânește Indiile.

Stabilirea dominațiunii germane în Turcia, inițiată printr'o pașnică penetrațiune economică și tutelarea diplomatică a cabinetului otoman, aducea nu numai o gravă leziune intereselor rusești la Strâmători, ajunse de fapt în mâna Germaniei, ceea ce nu putea conveni Imperiului lui Petru cel Mare ¹⁾, dar periclita în acelaș timp și pozițiunea Mării-Britanii în Asia și Egipt. Intr'adevăr, linia ferată Hamburg-Constantinopol-Bagdat-Golful Persic, destinată după visurile pangermaniste să fie axa puterii imperiale în lume, creaa o zonă de interese germane între două mari posesiuni engleze: Egiptul și Indiile, pe cari cabinetul de la Londra tindea să le lege prin trăsura de unire: Arabia-Mesopotamia-Persia-Afganistan. Acest măreț proiect urma să fie zădărnicit prin indisolubila cordialitate turco-germană, menită să procure Imperiului o comunicație mai scurtă și mai liberă cu coloniile sale din Extremul Orient. De când Wilhelm II făcuse Sultanului vizita din toamna anului 1898, influența germană răspândită în Turcia prin investiții de capital în lucrări tehnice, prin împrumuturi de Stat, școli, înființarea de colonii agricole în Palestina, prin reorganizarea armatei otomane după sistemul prusian și alte mijloace, această influență creștea neconținut oferind diplomației imperiale tot mai mult ocazia de a reduce Impărăția turcească la rolul de satelit al politicii berlineze. O Turcie militarizată, aservită economiceste, transformată într'o anexă politică a Imperiului german, aceasta era ținta lui Wilhelm II, care în 1898 declarase la Damasc amiciția sa protectoare celor 300 de milioane de Mahomedani de pretutindeni, supuși sufletește califului dela Constantinopol. Proiectele împăratului mergeau departe în cazul izbucnirii unui război sfânt, exploatat în profitul Germaniei: Musulmani trăesc și în Egipt și în Indii și în Nordul Africei.

Dejucarea planurilor engleze era cu atât mai sigură cu cât Germania punând în valoare imensele bogății din Anatolia și Mesopotamia, începuse să înzestreze aceste regiuni cu o rețea de căi ferate, necesare unei mobilizări a forțelor otomane, cari instruite și comandate de ofițeri germani, puteau fi transportate cu ușurința spre Caucaz sau Canalul de Suez. Această nouă situație

1) Vezi în «Democrația» din 1 Mai 1915, articolul: «Viitorul Turciei», semnat Delacungra.

trebuia să neliniștească Marea Britanie, enervată de crescânda concurență pe mare, și să o hotărască a lua măsuri din vreme pentru a preîntâmpina lovitura ce se pregătea.

Probleme complicate aducea la ordinea zilei politica guvernărilor de la Berlin. Pe arena Orientului trei rivali de primul rang aveau să se întâlnească : Anglia, Germania și Rusia. Situația era delicată. Se cerea prudență, abilitate și deciziune promptă pentru a conduce Imperiul german cu siguranță și în pace printre curenții contrarii, creați de interese divergente. Conte de Bülow în discursul său din 13 Decembrie 1900, arăta că vremurile s'au schimbat și că politica țării trebuie de asemenea să evolueze. El spunea : „Nu mai sunt timpurile, când Germanii lăseau unui vecin pământul, altui vecin marea, iar ei își rezervau cerul unde plănează teoria cea curată“. Pe de altă parte marile puteri europene sufereau tot mai greu de apăsarea preponderenței germane pe continent, care tindea să se lărgească într'o hegemonie mondială¹⁾.

Acestei politici Eduard VII împreună cu Delcassé îi opun „politica de echilibru“, care țintea la izolarea Germaniei. Noua tactică diplomatică a adus : înțelegerea cordială dintre Anglia și Franța din 1904 ; acordul dintre Republica franceză și Italia ²⁾ asupra chestiunilor din Mediterana și o înțelegere verbală în ce privește Tripolis și Maroc ; acordul dintre Franța și Spania asupra acelorăși chestiuni — fapt, care a fost de deziluzie pentru cabinetul din Berlin, care socotea Spania ca planând în orbita politicii germane — și în fine apropierea dintre Rusia și Anglia, cari în fața pericolului comun din Asia Mică, ajung la reglementarea amicală a chestiunilor din Orient, Persia și Afganistan. Prietenia anglo-franceză își dovedește tăria în afacerea Marocului ; în criza bosniacă puterile europene se găsesc din nou la o laltă.

Se manifesta oarecum hotărîrea de a stăvili voința de domi-

1) Simbol al acestei evoluțiuni era numirea mareșalului von Waldersee, ca șef al expedițiunii *internațională* în China, cu care ocazie Wilhelm II luându-și rolul de conducător al națiunilor europene, spunea într'un manifest : Popoare ale Europei, apărați-vă cele mai sfinte dintre bunurile voastre !

2) Interpelat asupra acestei atitudini a Italiei, Bülow a răspuns cu obișnuitul său optimism de pe vremuri : „Este un tur de vals, de care un bărbat cuminte nu se emoționează“.

națiune a Imperiului german, suspectat de toți, ajutat numai de satelitul său politic, Austro-Ungaria, pe care Wilhelm II cu un eufemism curtenitor l-a numit „son brillant second“.

* * *

În această stare de spirit a cabinetelor europene, Bülow este chemat la demnitatea de Cancelar. Fiu al colaboratorului și confidentului lui Bismarck, Bernhard von Bülow după ce a luat parte la campania din 1870, și a început cariera politică în diplomatie. Între anii 1874 și 1897 a cunoscut în serviciul Imperiului diferite capitale ale Europei : Roma, Petersburg, Viena, Paris, București și iarăși Petersburg și Roma unde a fost ambasador de la 1893—1897. De la această dată a fost adus la departamentul afacerilor streine, unde a lucrat sub Hohenlohe până la 1900 când i s'a încredințat postul de Cancelar. Prin vasta sa cultură, vieța-i internațională și relațiunile sale de familie, el și-a însușit acel spirit latin: limpede, elastic și vioiu, care a făcut farmecul elocinții sale parlamentare și îi ilustrează lucrarea : la *Politique allemande*, apărută în 1914 în traducere franceză. Această operă este cu atât mai interesantă, cu cât într'ânsa se oglindește situația Germaniei văzută de un bărbat de Stat, care a făcut proba capacității sale, și prezintă totdeodată și garanția judecății sincere de oarece a fost scrisă într'un timp, în care nu se putea prevedea actuala complicațiune externă. În politică el și-a luat ca linie de conduită directivele bismarckiene : în ziua numirii sale ca secretar de Stat la afacerile streine, 28 Iunie 1897, el a făcut o vizită la Friedrichsruhe Intemeetorului Imperiului ; prin acest act el manifesta o voință și afirma o politică. Totuș în împrejurările externe modificate, arătate mai sus, el a urmat o cale, care nu mai însemna prelungirea firească a drumului arătat de marele cancelar în politica internațională.

Lipsit de doctrinarism ca și ilustrul său predecesor, în conducerea sa abilă, mlădioasă și prudentă el a fost însuflețit de ambițiunea legitimă de a spori prestigiul Germaniei în concertul european. Inzestrat cu simțul măsurii și cu acel discernământ sigur despre ceea ce este tangibil în domeniul posibilităților politice, el a avut succese, cari îi asigură reputația de cel mai destoinic cancelar după Bismarck.

Chemat să guverneze într'o situațiune delicată, în care Germania forte și înfloritoare deșteptase îngrijirile vecinilor, el vorbește ast-fel despre problemele vremii :

„Datoria generației noastre este de a conserva poziția noastră continentală, baza situației mondiale, de a ne cultiva interesele peste mări, de a urmări o politică mondială cumpănită, cumințe, prudentă în așa fel ca siguranța poporului german să nu fie compromisă și nici viitorul națiunii primejduit“. În discursul său din 15 Martie 1901, el schițează astfel programul viitoarei sale activități externe : „Dacă D-voastră înțelegeți prin politica mondială, tendința de a ne amesteca în afaceri cari nu ne privesc, atunci eu sunt adversarul hotărît al acestei politici. Faptul însă că am dobândit interese extra-continentale, nu se poate contesta de către bărbații serioși și competenți. În acest sens am spus-o acum trei ani și o repet astăzi, că noi voim să avem locul nostru la soare, că voim să-l păstrăm și că nu vom permite să fim aruncați la umbră“. Acest program respira demnitate, energie liniștită și hotărîrea statornică de a ține sus prestigiul țării sale. La o mare putere prestigiul constituie un interes vital, pentru a cărui apărare cancelarul Bülow a mers în două rânduri până la pragul războiului : în chestiunea marocană și în criza bosniacă. El a reușit să dovedească în afacerea Marocului că nu mai este permis a se trata Germania drept „cantitate neglijabilă“ în probleme de o importanță mondială și a zădărnicit cu ocazia aneixonii Bosniei politica de „încercuire“ a lui Eduard VII. După concepțiunea sa politică, ambițiunea de a păstra neatinsă onoarea și demnitatea Imperiului, ca mare putere europeană, nu este o chestiune de vanitate politică, ci aduce un profit *real* și anume : menținerea superiorității actuale, care constituie o solidă garanție pentru progrese viitoare.

* * *

Conduc de acest principiu, el l-a aplicat la rezolvirea afacerii marocane.

Situațiunea internațională a Marocului a fost reglementată prin tratatul dela Madrid din 1880, unde se stipula protectoratul marilor puteri europene asupra acestui stat, care își păstra totuș întreaga suveranitate. Acest vast imperiu, prin poziția sa geografică

și mai ales din cauza anarhiei interne, era menit să devie obiectul competițiilor coloniale ale Statelor europene și în primul rând al Franței prin vecinătatea sa.

De aici tensiunea de raporturi între aceia, cari vizau aceiaș pradă. Din încordarea diplomatică se lămureau două tendințe: politica franceză, prin înțelegerea cordială cu Anglia din 8 Aprilie 1904, reușise să îndepărteze în mod amical concurența britanică în schimbul avantajelor din Egipt, și urmărea ca prin intervenția sa eficace, punând capăt desordinei lăuntrice, să excludă orice amestec străin, să-și creeze printr'o stare de fapt o sumă de drepturi și interese speciale și astfel, înființând un fel de protectorat, să ajungă la „tunisificarea“ Marocului.

Pe de altă parte, cabinetul dela Berlin țintea să zădărnicească această evoluțiune lentă, favorizată de politica engleză. Contele de Bülow, întemeindu-se pe clausele tratatului de la Madrid, înțelegea să afirme egala îndreptățire a marilor puteri la organizarea Imperiului șerifian și nu recunoștea Franței decât o mică sferă de interese speciale, cari decurgeau din vecinătatea sa cu această țară. Ceeace urmărea politica germană era întreținerea acelei situațiuni interne turbure, precară și primejdioasă comerțului internațional, pentru a putea interveni mai ușor și cu folos la momentul oportun. Cancelarul înțelegea în caz de complicațiuni diplomatice sau să profite creiând Germaniei avantaje materiale și politice în Maroc, sau să renunțe pe viitor la orice amestec în schimbul unor largi compensațiuni teritoriale aiurea.

Aceste intențiuni le dovedesc cele două crize, prin cari a trecut Europa din cauza chestiunii marocane: Algesiras și Agadir.

Conflictul, care a dus la conferința de la Algesiras, a izbucnit într'un moment bine ales de către guvernul imperial. Pe când Rusia, învinsă în Manciuria, încheia tratatul de la Portsmouth, în acelaș an la 1905, Impăratul Wilhelm II merge la Tanger, unde se declară partizanul neștirbitei suveranități a Marocului. Acest demers, inițiat de Bülow, însemna un răspuns la Înțelegerea cordială din 1904: Cancelarul afirma că reglementarea noii situațiuni din Imperiul șerifian nu poate fi valabilă, decât dacă se tratează într'o conferință europeană; altfel, s'ar crea un precedent, prin care Germania, semnatară tratatului de la Madrid, ar fi exclusă de la desbaterea unei chestiuni internaționale, la a că-

rei participare avea dreptul în calitate de mare putere. Această pretențiune contraria politica Franței ; cu toate acestea, în situația externă de atunci, ea își sacrifică pe Delcassé, care se opunea la întrunirea conferinții și admite modalitatea de soluțiune a guvernului de la Berlin. Printr'o asemenea tactică Bülow izbuteste să limiteze sfera de activitate a Republicei franceze în Maroc ; orice încercare de a o depăși ar fi oferit Germaniei pretextul să intervie pe motiv că nu s'a respectat clausele fixate în sânul Conferinții. Și cum la Algesiras foarte multe chestiuni nu au fost rezolvate,¹⁾ rezultatul a fost că Imperiul german își rezervase de fapt puțința de a se amesteca din nou la orice complicațiune, care de altfel era de așteptat.

Cabinetul dela Berlin considera succesul obținut la Algesiras ca urmarea unei politici, care se impunea pentru afirmarea prestigiului național. Iată ce scrie Bülow în privința demnității, pe care grefa întregul litigiu : „Ne găsim în fața unei grele dileme. Trebuia să tolerăm a fi înlăturați dela o deciziune internațională și a fi tratați drept cantitate neglijabilă ? Sau trebuia să pretindem să se ia în considerație interesele și voința noastră ? Prima rezoluție ar fi fost mai comodă ; în favoarea celei de a doua pledau nu numai onoarea și mândria noastră, dar și interesele noastre bine înțelese. Dacă am fi suferit odată să se treacă peste noi fără să reacționăm, acest precedent de a ne trata rău s'ar fi repetat și altă dată“²⁾.

Diplomația imperială dând afacerii marocane un caracter european, a provocat în această chestiune o grupare a marilor puteri defavorabilă Germaniei, abătându-se dela tradiția bismarckiană, care consta tocmai în a evita posibilitatea de ciocnire cu vecinii pentru interese coloniale. Cancelarul de fer înțelegea prin această moderațiune să asigure Imperiului o constelațiune politică favorabilă pe Continent. Pornind dela acest punct de vedere, el căuta pentru eventualii rivali ai țării sale diversive cât mai depărtate de arena europeană. Astfel, ca să facă pe Austria să nu mai regrete ieșirea forțată din Confederația germană, el îi arată o nouă cale : der Drang nach Osten ; Franței nu punea nici o pedică la dobân-

1) Probă este aranjamentul de la 1909 între ambele puteri în chestiunea Marocului.

2) La Politique allemande pag. 102.

direa de colonii, ca să uite Alsacia și Lorena; iar Rusiei, ca s'o desintereseze de Orientul european, unde simțea adunându-se tot mai multă materie inflamabilă, îi spunea să-și îndrepte privirile spre Răsăritul asiatic, căci „din Europa nu poate lua decât nihilismul și alte boli periculoase, misiunea sa fiind în Asia, unde prezintă civilizația“.

Cancelarul Bülow prin atitudinea sa fermă, rigidă câștigă un succes, care-i aduse mulțumirile Impăratului împreună cu titlul de Prinț; dar avu și ocaziunea să sondeze și tăria amicitiei anglo-franceze și izolarea Germaniei în Europa.

Guvernul imperial după această experiență schimbă tactica în criza din 1911, provocată prin trimeterea unui vas de războiu la Agadir. D-nul de Bethmann-Holweg a urmat tratative directe cu Statul interesat, părăsind definitiv idea Conferinței europene.

Politica germană luptând pentru valabilitatea principiului „porții deschise“ în ce privește interesele comerciale în Maroc, își lăsase mai ales o poartă deschisă și pentru intervențiuni cu caracter pur politic. O astfel de imixtiune s'a produs atunci, când guvernul francez, însărcinat prin clauză expresă cu menținerea ordinii în Imperiul marocan și deci cu poliția țării, a ordonat expediția contra orașului Fez unde vieața și interesele Europeanilor erau primejduite, din cauza luptelor pentru domnie între doi pretendenți la tron. În această situație înaintarea armatei franceze în interiorul țării era concepută la Paris ca o măsură polițienească legitimă și necesară, pe când la Berlin era suspectată ca un început de cucerire.

Imperiul german găsește momentul oportun să împedice „tunificarea“ Marocului prin trimeterea vasului „Panther“ în porful Agadir. Lovitura bruscă, neașteptată, surprinzătoare avu răsunet puternic în Europa și emoționă adânc opinia publică în Anglia. După lungi tratative într'o atmosferă grea, amenințătoare se ajunge la un acord, prin care Germania se dezinteresează de chestiunea marocană în schimbul compensațiilor teritoriale din Congo. Guvernul imperial culegea roadele *reale* ale atitudinii sale, luată dela 1905 înainte în afacerea Marocului. Iată ce scrie prințul de Bülow în ce privește acest succes: „Ceeace am dobândit mai târziu în schimbul renunțării la drepturile noastre, fie că porțiunea din Congo ce ne-a fost concedată are o valoare mică sau mare, în

orice caz noi am obținut pe baza actului dela Algesiras și mulțumită intervenției noastre dela 1905¹⁾.

În această criză gravitatea pericolului german s'a evidențiat și mai îngrijitor atât la Londra cât și la Paris. Între ambele cabinete solidaritatea se strânge indisolubil. Germania înarmată, care își terminase pregătirile sale și pe mare, apărea mai amenințătoare : în Anglia se vorbea despre eventualitatea unei invazii teutone. Procedul dela Agadir, tonul acerb al tratatelor și al conversațiilor diplomatice dintre Londra și Berlin în tot timpul crizei, înăsprirea și mai mult raporturile dintre ambele țări; se aștepta ca tensiunea să ducă la o descărcare violentă. Ceva grav, ireparabil înveninase antagonismul anglo-german în vara anului 1911. În Marea Britanie se propunea introducerea serviciului militar obligatoriu; Franța după grele lupte politice aduce în fine această reformă salutară, mulțumită căreia a putut rezista cu succes, la 1914, armatelor germane.

* * *

O altă criză internațională, provocată prin anexiunea Bosniei și Herzegovinei la 1908, a dat ocazia Prințului de Bülow să-și arate abilitatea diplomatică și să fixeze atitudinea Germaniei alături de Austro-Ungaria în chestiunea Orientului.

În această grea problemă Bismarck recomanda patriei sale o conduită rezervată și de expectativă. El era de opinia că Germania în orice eventualitate trebuie să păstreze cele mai bune raporturi de vecinătate cu Rusia și prudența față de politica balcanică a Austro-Ungariei, din cauza slăbiciunilor interne ale Monarhiei. Germania neavând interese directe în Balcani nu trebuie să-și urmeze aliata în aventurile sale orientale pentru a nu-și înstreina amiciția tradițională a Imperiului Țarilor.

Atitudinea Imperiului german în chestiunea Bosniei, dat fiind situațiunea internațională modificată dela plecarea lui Bismarck, înseamnă afirmarea aceleiași politici de prestigiu, ce a urmat Bülow în timpul demnității sale de Cancelar. Această criză, care a dus la o gravă tensiune a raporturilor diplomatice dintre marile puteri, a izbucnit în următoarele împrejurări :

1) Op. cit. pagina 106.

Revoluția junilor Turci la Constantinople, în Iulie 1908, precipită anexiunea Bosniei și Herzegovinei. Asupra acestor provincii ocupate militărește și administrate de Austria în baza tratatului dela Berlin, Sultanul își păstra în teorie întreaga suveranitate. Odată cu proclamarea Constituției se decretează și legea electorală, după care toate ținuturile de sub suveranitatea otomană aveau dreptul să-și trimească reprezentanți în Parlament; așa dar și Bosnia și Herzegovina beneficiau de această dispoziție. Noua situație nu mai putea conveni Austriei. La 5 Octombrie 1908 contele d'Aehrenthal decretează anexiunea ambelor provincii. Această procedură a faptului împlinit alarmă întreaga Europă. Dureros atinsă fu Serbia în aspirațiunile sale iredentiste. Ea protestează sgomotos, încurajată de Rusia care luase o atitudine amenințătoare. La Londra se rostește din nou expresia energetică a lui Gladstone, adresată tot Austriei cu câteva decenii mai înainte: *Hand off!* Franța urmează atitudinea cabinetului britanic cu mai puțină vigoare. Italia se arată îngrijorată de tulburarea echilibrului în Balcani, consfințit prin tratatul dela Berlin. Europa era împărțită în două tabere: deoparte puterile mai sus arătate, de altă parte Monarchia dunăreană snștinută întâi mai slab, apoi cu toată energia de cabinetul dela Berlin.

Prințul Bülow păstrează la începutul crizei o rezervă calculată. El înțelegea că, intervenind pe fața pentru Austria, risca să-și înstrăineze simpatia imperiului otoman, unde guvernul german făcuse cu profit primii pași de *Weltpolitik*. Pus între o aliată și o amică el se strecură cu abilitate menajând pe Turcia. Fraza pronunțată în Decembrie 1908, trădează hesitarea cancelarului în zilele de incertitudine: „Noi avem dreptul să ne întrebăm până la ce punct vom lua parte aliatei noastre pentru interesele sale *speciale*“. Programul său de acțiune era clar în această afacere, el constă din două puncte: 1) să contribuie la împăcarea austro-turcă, 2) odată înțelegerea făcută, să declare Europei desăvârșita sa solidarizare cu Austria în chestiunea bosniacă. Intr'adevăr, după ce s'a realizat acordul dintre Viena și Constantinopol, el comunică la Petersburg că Germania este hotărâtă fără nici o rezervă, să susțină cauza Austro-Ungariei, până la ultima consecință.

Sub această amenințare Europa, grupată în jurul Angliei, a-

dușă la pragul războiului, alege pacea în primăvara anului 1909. Prințul de Bülow prin politica lui circumspectă și precisă către sfârșitul crizei, oferi cabinetelor europene, prin succesul obținut, un model de diplomație pozitivă ¹⁾.

Politica de încercuire fusese sfârșită, regele Angliei făcea în anul următor o vizită lui Wilhelm II la Berlin. Iată cum rezumă fostul Cancelar rezultatul dobândit: „Mulțumită forței noastre de putere continentală, noi am sfâșiat rețeaua care ne înconjura, în așa fel încât peste canalul Mânecii s'a produs o deziluzie, care trebuia să precedă o perioadă de pașnice intrevederi și reglementarea rațională a intereselor celor două națiuni“. Chiar după incidentul penibil dela Agadir, el privia cu încredere la desfășurarea normală a raporturilor anglo-germane: „Reacțiunea din vara anului 1911 a fost destul de violentă. Dar nu se va mai produce din nou încercarea de a da antagonismului anglo-german amploarea unui sistem general de politică internațională și dacă s'ar încerca, din nou s'ar izbi de aspra realitate a politicii continentale și dintre care cea mai aspră este Tripla Alianță“ ²⁾.

Deși nici doi ani nu au trecut dela scrierea acestor rânduri, optimismul său a suferit o gravă desmințire prin intervenția armată a Angliei cu ocazia evenimentelor din 1914.

În criza bosniacă diplomația germană a repurtat un incontestabil succes, dar această izbândă trecătoare constituia un precedent periculos. Prințul de Bülow, într'un moment bine ales punând Rusia și implicit celelalte puteri în alternativa: soluția germană sau războiu, a lucrat abil, curajos, hotărît a limpezi o situație și a reușit. Cu toate acestea se prezintă chestiunea importantă, dacă din conduita a Cancelarului, trebuia derivată o normă politică pentru viitoarea atitudine externă a imperiului, sau dacă nu era mai prudent să se mențină bunele raporturi de vecinătate cu Rusia, după cum recomanda Bismark în chestiunea Orientului. Se putea într'alte împrejurări, ca grupul germano-maghiar să întâlnească o Europă dispusă a ridica mânușa, pe care i-a aruncat-o Bülow cu succes la 1909. Intransigența acestuia, imitata într'altă

1) Vezi Tardieu, Le Prince de Bülow in Revue des deux Mondes din 1909.

2) V. Bülow op. cit.

complicație externă de interes european, putea să aducă o conflagrație generală, cum s'a și întâmplat în vara anului 1914.

Dar această problemă nu mai preocupa guvernauții unui popor mândru de succesele sale, convins de infaibilitatea diplomației și pătruns de ideea fixă, că patria germană trebuia să-și recapete iarăș hotarele „sfântului Imperiu roman de națiune teutonă“. Sfărîmată de Napoleon prin lovitura de grație dela Austerlitz, vasta împărăție, a cărei axă continentală era să fie linia Hamburg-Triest, trebuia reconstituită de astă dată în folosul și spre gloria casei de Hohenzollern. Opinia publică era stăpînită de o nouă formulă a intelectualilor naționaliști: Regere populos, Germane, memento.

**SPIRITUL PUBLIC GERMAN
IN PREAJMA RĂZBOIULUI**

SPIRITUL PUBLIC GERMAN IN PREAJMA RĂSBOIULUI

Atmosfera politică în Germania în ultimii ani, după plecarea Prințului de Bülow dela putere la 1909, este caracterizată prin militarizarea întregii energii naționale și prin pregătirea sufletească a marelui public pentru triumful ideii pangermaniste.

După grava tensiune europeană, provocată prin criza marocană, a urmat o perioadă de descordare aparentă, animată de dorința generală de a asigura menținerea păcii; dar totuși, o generală neîncredere neliniștea marile puteri față de tendințele politice ale Imperiului german. Franța ireconciliabilă era complet edificată asupra intențiilor cabinetului berlinez; Anglia și Germania, cari în ultimul timp se observau în toate mișcările lor tot mai de aproape și mai atent, întrețineau raporturi lipsite de sinceritate: cabinetele respective afixau la toate ocaziile o ireproșabilă cordialitate oficială, pe când Parlamentele ambelor țări rivalizau în votarea creditelor pentru sporirea flotei de războiu. Rusia, care dela 1907 căzuse de acord cu Marea-Britanie asupra chestiunilor litigioase din Asia, se apropia tot mai mult de înțelegerea cordială dintre Franța și Anglia.

Succesul diplomatic al cabinetului dela Berlin în criza bosniacă dovedise înc'odată, că marile probleme externe se rezolvă în favoarea aceluia, care este considerat cel mai tare. Guvernul imperial își îndreaptă atenția și mai mult asupra puterii armate.

Intreaga activitate a țării, pornită din toate straturile sociale dela umilul lucrător manual până la profesorul cu renume european, se adună, se coordonează, se concentrează într'un efort unitar, care atinge culmea în ascuțișul baionetii. Această militarizare cu toate sarcinile sale inerente este suportată în voe bună și cu încredere de întreaga națiune, convinsă de intelectualii săi, că poporul german după uimitoarele progrese realizate în toate direcțiile, este sortit să ajungă stăpânul (Herrenvolk)^{v)} celorlalte neamuri, născute slave prin destinație. Societăți, ligi de tot felul navale, coloniale, naționaliste, culturale întrețin metodic, perseverent în mulțimea amăgită cultul forței materiale și răspândesc dogma, că Germania grație culturii sale superioare are „misiunea istorică de a civiliza lumea“. Din noua credință urmează legitimitatea pretenției, „dreptul moral“ cum îl numește Bernhardi, de a extinde puterea germanică în folosul progresului mondial. Instrumentul executării acestui drept și „datorii“ este *forța*, care înălțând pe om ridică și nivelul civilizației. Menționatul autor exprimă astfel această concepție: „numai pe teatrul vast al întreprinderilor realizate prin forță își pot găsi întreg spațiul necesar de perfecțiune, cele mai înalte facultăți ale omului“. Sub presiunea urgentă a necesității imperialiste de a regenera lumea, în acea atmosferă vibrând de mândria de rasă, exagerată prin conștiința puterii invincibile, se desvoltă o mentalitate *specială* aservită exclusiv intereselor de expansiune; simțul realității politice se alterează în așa grad, încât situația Germaniei invidiată de toți, ajunsă la apogeu, era totuși privită înainte de 1914 ca ceva „hibrid“ și deci continuarea acelei stări însemna pentru pangermaniști o periclitate a viitorului națiunii. De aceea intelectualii de frunte¹⁾, cari au avut înrâurire asupra mersului politic, afirmău că patria a ajuns la răspântia istoriei când destinul o pune în alternetiva: „*ori putere mondială ori decadență*“. Pentru a-i asigura heghemonia în lume ei nu vedeau altă eșire decât războiul în care „se manifestă cea mai înaltă expresiune a adevăratei civilizațiuni“. ²⁾ El trebuia dus „cu cea mai cumplită violență“, sfărâmând astfel orice împotrivire a popoarelor, cari nu doreau beneficiile culturii germane. Teritoriile-

1) Precum profesorii Lasson, Ostwald și alții ascunși sub pseudonime.

2) Bernhardi, în traducere franceză: Notre avenir, 1912, pag. 61.

anexate trebuiau reorganizate după sistemul expulzării neamurilor de altă limbă și al colonizării pe locurile rămase libere cu soldați germani. În ce privește raporturile cu statele mici, cari ar avea interese divergente cu ale Germaniei viitoare, problema se rezolvă ușor: întru cât acestea formează o piedică în dezvoltarea statului *universal*, ele își pierd, de drept, pretenția la o existență proprie, independentă ^{VI)}.

Asemenea idei au fost propagate în secolul al XX, când din Istorie învățăm, că întreg veacul trecut înseamnă un șir de lupte victorioase a popoarelor subjugate, cari au reușit încet și parțial să se constituie în state naționale. Dacă motive diferite au adus războaiele din 1859, 1866, 1870 și 1912/13, nota caracteristică a încheerii acelor sângeroase convulsii a fost: aplicarea, în limitele posibilului, a principiului naționalităților. Cu toate aceste lecții ale Istoriei, pangermaniștii stăpâniți de amintirile evului mediu, vorbesc în vremea noastră de legitimitatea unui stat polietnic, universal, întemeiat pe cucerire!

Dacă în sistemul echilibrului de forțe europene, stabilit prin Tripla Înțelegere și Tripla Alianță întărită cu Turcia, opinia publică, dominată de ideea imperialistă, cerea ca Germania să iasă din acea situație, care îi stânjenia libertatea de acțiune, atunci această politică preconizată de pangermaniști ajunsese o necesitate inexorabilă din momentul când prestigiul imperial a suferit o gravă înfrângere prin rezultatul războaelor balcanice.

Intr'adevăr, Germania afirmând necesitatea existenței neștirbite a Turciei pentru menținerea echilibrului mondial, vizase în realitate acapararea *exclusivă* a acestui vast imperiu. Ea se servise în acest scop de satelitul său politic, Austro-Ungaria, de unde a provenit acea atitudine de perfectă unire a celor două puteri centrale în chestiunea Orientului. Ajutorul dat Austriei în criza bosniacă a fost considerat la Berlin, ca o apărare a propriilor interese germane. Prin această solidarizare, naționaliștii aveau viziunea măreață cum Imperiul crește, cum își întinde fruntariile tot mai larg, tot mai departe, până în stâncile Novibazarului și vama dela Predeal.

Ei vedeau Germania apropiindu-se prin Turcia de Cornul de aur.

Toate aceste planuri au fost spulberate la Londra și la București. Vecinătatea dintre Austro-Ungaria și Imperiul otoman a fost

desființată în profitul statelor din sudul Dunării; slavismul și-a în-
tărit poziția în Balcani în dauna influenței germane.

Putința de realizare a imperialismului german în Orient sufe-
rise o simțitoare modificare. Noua situațiune nu mai convenia Pu-
terilor centrale, conduse de doi bărbați, hotărâți a corija mersul
normal al Istoriei și a impune pe continent heghemonia germano-
maghiară: Wilhelm II și contele Tisza.

Un pretext, drama de la Serajewo, a fost suficient pentru a
arunca în flăcări Europa, care nu mai era dispusă a se lăsa in-
timidată de manifestațiunile războinice de la Berlin și Budapesta.
In împrejurările cunoscute izbucnește conflagrația generală.

Tensiunea diplomatică, ce a precedat războiul actual, înfrigu-
rase înc'odată Europa la 1908/909, în chestiunea anexării Bosniei.
Atunci Anglia, Franța și Rusia luaseră poziție contra Austriei și
Germaniei; acum un an aceleași puteri se priveau amenințatoare,
gata de luptă. Se pare că atitudinea intransigentă a Prințului de
Bülrow la 1909 a servit de model guvernului imperial dela 1914.
Această imitare dovedește însă lipsa de cunoaștere a situațiunii
externe, modificată în ultimii cinci ani. Ea constituie o gravă eroa-
re psihologică a diplomației germane.

La 1909 cancelarul de atunci, *exact* informat de adevărata stare
de spirit a cabinetelor europene și despre capacitatea militară a
adversarilor, le-a sondat solidaritatea și a isbutit să spargă cercul
de izolare al politicii britanice. La 1914 Germania se baza pe so-
lilitatea alianțelor sale, credea în neutralitatea Angliei și socotea
Franța și Rusia nepregătite pentru a rezista loviturilor de trăsnet,
ce aștepta Wilhel II de la armatele sale. In ceasul din urmă când
s'a constatat legătura indisolubilă între puterile Triplei Înțelegeri,
în loc să se caute o linie de retragere onorabilă, s'a declarat răz-
boiu Rusiei și Franței și prin violarea neutralității belgiene s'a
provocat imediata intrare în campanie a Marei Britanii. Imperiul
german era hotărît să tae cu sabia nodul gordian, în care sin-
gūr se încurcase prin solidarizarea cu Austria. Spiritul bismar-
kian moderat și circumspect dispăruse din cabinetul de lucru al
d-lui Bethmann-Hollweg.

* * *

Ceeace caracterizează conduita Germaniei în această sânge-

roasă ¹⁾ criză, a fost desconsiderarea drepturilor celui mai slab.

Militarizată la extrem, ea își făurise o curioasă morală politică, după care interesul celui mai tare primează totul, iar tratatele internaționale nu mai reprezintă decât „des chiffons de papier“.

Suveranitatea Belgiei față de formula : *necesitatea nu cunoaște legi*, nu mai putea fi respectată de colosul germanic, pornit irezistibil la războiu. Această procedură pare cu atât mai stranie, cu cât acela care pentru întemeierea Imperiului făcuse trei campanii victorioase, recomanda totuși Germaniei în raporturile sale externe o atitudine *pașnică, rezervată, cinstită în intenții și animată de respectul drepturilor altuia*. Iată ce scrie Bismarck în această privință : „Ar trebui să facem *tot posibilul spre a atenua sentimentele urite pe cari le provoacă desvoltarea forțelor noastre* ; ajunși mare putere, noi avem datoria să uzăm de influența noastră într'un spirit *onest și pacific* și să probăm lumii că în Europa heghemonia germană exercită o acțiune mai salutară și mai imparțială decât Franța, Rusia și Anglia, când este *vorba de libertatea altuia*. *Respectul drepturilor altor puteri...* constituie o sarcină ușoară pentru Germania și politica sa...”

Unitatea noastră odată stabilită în limitele posibile, *idealul meu a fost totdeauna de a câștiga încrederea marilor puteri* și a statelor de al doilea rang și am căutat să probez, că politica germană nu voia să fie decât *amica devotată a păcii și a justiției*, după ce am reparat acea injurie a timpurilor, adică fărâmițarea națiunii germane. Dar pentru a câștiga încrederea, trebuie înainte de toate *onestitate, o conduită deschisă, un spirit de conciliațiune* la caz de ciocniri de interese în situațiuni critice“²⁾.

Guvernării de la 1914, rezemați pe forță, au nesocotit sfaturile prețioase date de Bismarck urmașilor săi. Au crezut că ajunge să desfășure „forțe reale și colosale“ pentru a da soluțiunea ce

1) In ce privește necesitatea unui eventual războiu, Prințul de Bülow scrie următoarele în «Politique allemande» pag. 256 : «Nici un om cuminte nu dorește războiul. Orice guvern conștiincios caută din toate puterile să-l impiedice câtă vreme permit onoarea și interesele vitale ale națiunii». Rămâne ca Istoria să arate dacă asasinatul de la Serajewo, mișcarea iredentistă și machinațiunile panslaviste din Bosnia, atribuite de Wiena oficialității sârbești, constituiau fapte de natură să atingă onoarea sau interesele vitale ale Imperiului german.

2) Vezi Pensées et Souvenirs du prince de Bismarck pag. 315/16.

le convine diferitelor probleme de interes european. Ideea este greșită pentru considerentul, că oricât de imensă ar fi forța materială, ea constituie totuși un element *definit*, ale cărui limite pot fi atinse și de adversari și atunci superioritatea dispare; pe când *infinite* sunt resursele unei diplomații vigilente, abile și moderate, care nu au fost suficient apreciate de conducătorii Imperiului german. Cancelarul de fer se exprima astfel în această importantă chestiune: „*In orice caz înarmările nu vor fi suficiente în viitor, va trebui „la justesse du coup d'oeil”, pentru a cârmui barca Germaniei printre curenții coalițiilor, la cari ne expune situația noastră geografică și origina noastră istorică*”.

Conducerea caracterizată prin „*justesse du coup d'oeil*” a fost uneori tulburată prin preocupățiuni trecătoare de ordin subiectiv. În următorul pasăgiu Bismarck face aluzie la influența personală a lui Wilhelm II¹⁾ asupra mersului politicii imperiale: „Nu am decât o teamă, ca drumul ce am apucat să nu ne forțeze a sacrifica viitorul preocupăunilor meschjne și trecătoare ale prezentului. Altădată suveranii apreciau mai mult aptitudinile reale, decât supunerea. A face din sumisiune criteriul unic în toate lucrurile, înseamnă a atribui suveranului o universalitate de talente, pe cari nu le-a avut nici Frederic cel Mare; și cu toate acestea pe vremea lui politica era un lucru mai ușor ca în zilele noastre”²⁾.

Când s'a crezut că situațiunea continentală a Imperiului este asigurată printr'o formidabilă pregătire militară, diplomația germană s'a avântat în lume lacomă, impulsivă și tulburătoare. În locul înaintării încete, sinuoase, prudente se vede pasul precipitat cu care Germania impacientă căuta să scurteze distanța, ce o despărțea de marile puteri pe arena politicii mondiale. Lipsit de măsură și de tact, cabinetul dela Berlin nesocotind regula de conduită: *suaviter in modo* fortiter in re, întrebunțează lovitura bruscă, neașteptată, inutilă, dată în scopul de a-și intimida adversarii: politica de bluff-uri^{VI)}, care departe de a-i aduce foloase durabile, a cimentat înțelegerile existente între statele amenințate.

* * *

1) La 1908 cancelarul Bülow a avut curajul să impună Impăratului măsură în participarea sa la conducerea afacerilor politice, pentru ca să poată lua asupra-și răspunderea constituțională a actelor Suveranului. Această intervenție a răcit relațiunile dintre Monarch și Ministru.

2) Op. cit.

Această procedare lipsită de dibăcie pune într'o lumină defavorabilă aptitudinile politice ale poporului german. Prințul de Bülow scrie despre compatrioții săi în această privință: „Pe lângă o bogată abundență de mari calități și prețioase avantaje acordate poporului german, *darul politic i-a fost refuzat* 1)“. Acest defect îl evidențiază de altfel istoria Germaniei, care după lungi rătăcirii 2) și efortări sângeroase fără rezultate apreciable, izbutește în fine să-și creeze unitatea politică în a doua jumătate a secolului trecut, pe când Franța din timpul lui Richelieu realizase acest ideal cu trei veacuri mai de vreme.

Chiar unirea dela 1866 nu s'a făcut prin acordul partidelor și patriotismul luminat al principilor germani, ci prin tactica lui Bismarck, care cunoscând slăbiciunile înăscute ale neamului, i-a aplicat metoda cea mai compatibilă cu firea teutonă: *războiul*. Într'o țară apuseană, unde Reforma, Renașterea, un Goethe, un Kant și un Beethoven constitue gloria trecutului, nu s'a găsit totuși acum 60 de ani, spre înfăptuirea unității naționale, acea luminoasă inteligență politică, cu care la 1859 bărbații noștri de stat au procedat la unirea țărilor-surori, fără vărsare de sânge. La noi buna înțelegere, la ei sabia prusacă a făcut unirea. Cancelarul Bülow examinează acest fapt istoric în următoarele rânduri: „Grație incomparabilei îndrăseli și a puterii de creațiune a unui om de stat, realizarea unității germane a fost sustrasă acelor facultăți *cari prin hereditate sunt cele mai slabe la germani, adică facultăților politice*, și a fost încredințată aptitudinilor înăscute celor mai bune, adică aptitudinilor răsboinice“. El nu tăgăduște compatrioților săi capacitatea intelectuală de a pătrunde teoriile și nouile concepțiuni politice, dar constată că „arta cea mare de a trece dela pricepere direct la aplicare, sau chiar talentul și mai mare de a lucra sub impulsunea unui instinct creator fără prea lungi reflecțiuni și bătae de cap, a lipsit în trecut și lipsește încă poporului german“.

Prințul de Bülow explică această lipsă gravă prin acea înclinare

1) Op. cit. pag. 125.

2) Alt citat: «Noi germanii prin *stângăcia noastră politică*, prin deformațiunile și confuzia vieții noastre naționale interne, n'am făcut decât am trădat prea des succesul armelor noastre; prin politica noastră meschină și strămtă am zădărnicit secole întregi inaugurarea unei politici externe fecunde. *Noi nu suntem un popor politic*» pag. 131—32.

a firii germane, de a se ocupa prea mult cu detaliile, scăpând din vedere întregul. Atenția concentrându-se exagerat asupra unor lucruri mărunte, mărginește inteligența într'o sferă de activitate strâmtă, în care specialistul în schimb excelează.

Din această pornire a luat naștere acel obicei al germanilor de pretutindeni de a se întruni în societăți ¹⁾ ca să urmărească un anumit scop mic și bine definit; de aici urmează lipsa de interes față de chestiunile de o importanță mai mare, de o însemnătate publică. Spiritul rămânând indiferent față de alte preocupări de ordin general, viața politică nu exercită asupra temperamentului german atracția cuvenită. Germanul scos din cercul său de specialist desăvârșit și pus într'un mediu de activitate mai largă, se simte rău și nu mai este la înălțimea situației, pentru că îi lipsește facultatea de generalizare, indispensabilă în politică.

Nota caracteristică din întreaga istorie a națiunii germane este spiritul *particularist*.

În această ordine de idei fostul cancelar face următoarea constatare: „Simțul politic este simțul generalităților. Tocmai acesta lipsește germanilor. Este o altă caracteristică a temperamentului german de a-și exercita energia asupra particularului, de a subordona interesul general interesului mai restrâns, mai ușor palpabil. Acest defect îl visează Goethe în fraza-i des citată, că Germanul este capabil în detaliu și lamentabil în ansamblu“.

Subliniind această slăbiciune a compatrioților săi, fostul cancelar își exprimă teama despre viitorul politic al Germaniei în următorul pasagiu: „Va trebui să curgă multă apă sub podurile noastre până când slăbiciunile și defectele înăscute ale temperamentului nostru politic vor dispărea sub influența acestui procedeu (studiul științelor politice). Cu toate acestea destinul, care mai presus de toată este o călăuză distinsă dar cam scumpă, ar putea începe să ne facă educația politică, *prin pagubele ce nu vom înceta a suferi încă din cauza slăbiciunilor politice, inerente caracte-*

1) «Prin această iubire de detalii se înțelege mania germanilor de a se grupa în asociațiuni. Noi ne impregnăm așa de tare de ideea societăților noastre, încât nu mai vedem nimic dincolo de ele. Nu este nici lipsa de bună voință nici de patriotism, dar prin temperamentul său germanul se simte mai bine legat de micile sale asociațiuni, decât așezat în vasta societate a întregii națiuni» op. cit.

rului german. Dar lipsurile politice, sau de altă natură, nu se vindecă prin teorie, trebuie practica și încercările vieții de toate zilele. Să sperăm că acele experiențe nu vor fi prea usturătoare, și că vor adăuga la strălucitele daruri ce posedăm și talentul politic. Cu tot cortegiul de nenorociri politice suferite în trecut, *încă nu posedăm acest talent*“.

Criza actuală reprezintă una din acele dureroase lecții din care poporul german va ieși probabil cu o mentalitate corijată și va trage și prețioase învățăminte pentru formarea educațiunii sale politice.

* * *

Dacă Germania rămâne învinsă în această conflagrație generală, repercusiunea internă a înfrângerii va fi suferită în primul rând de Prusia militaristă și conservatoare, care după ce a făcut prin fer și sânge unitatea națională, a stat 44 de ani în fruntea Imperiului. Acest stat prin *instituția armatei* și-a creat rolul istoric, de a prezida la federalismul german. În cazul însă când mândra oștire nu va aduce mult dorita victorie de pe cele trei fronturi de luptă, atunci e probabil că Prusia, perzând prestigiul militar, va decădea din situația sa de preponderență internă și cu ea se va prăbuși și actuala funcționare politică a Imperiului. Slăbirea temeliiilor de până acum a statului prusian ar însemna, după Prințul de Bülow, zdrobirea coloanei vertebrale a actualei vieți publice în Germania.

Monarchia prusiană, unde respectul autorității, tradiția disciplinei și educația națională într'un spirit dinastic au format tăria guvernelor contra mișcărilor populare, a putut lupta până în prezent cu succes și contra valurilor socialiste care-i amenințau bazele alcătuirii sale sociale. În secolul XX oamenii politici prusieni susțin încă teoria „drepturilor divine“ ale Coroanei, care a proclamat ¹⁾ în ultimul timp, că are vocațiunea să-și conducă supușii după anumite directive superioare, de care este răspunzătoare numai înaintea lui Dumnezeu. Poporul docil, harnic dar apatic în viața publică, nu are alte drepturi decât acelea pe cari regele i le-a hărăzit prin

1) Vezi discursul Impăratului dela Königsberg din 1910, al cărui cuprins actualul cancelar l-a caracterizat ca fiind conform cu spiritul Constituției și cu întreaga istorie a Monarhiei prusiene.

Constituția dela 1852, din plinătatea puterilor sale discreționare moștenite dela strămoși. Contra acestei mentalități a cercurilor cărmuitoare, cari socotesc că marea majoritate a națiunii nu merită o mai largă participare la viața politică decât sub forma celui mai înapoiat sistem electoral din Europa, contra acestui spirit reacționar a pornit din centrele industriale mișcarea socialistă și încet încet a cucerit păturile largi ale mulțimii muncitoare. Noul curent, puternic organizat, constituie un pericol îndreptat contra statului prusian. El țintește să dărâme casta militară, să desființeze sistemul ruginit al celor trei colegii censitare și prerogativele „de origină divină” ale Coroanei. Dar, transformarea acestor instituții înseamnă distrugerea tradiției politice, care constituie temelie Prusiei actuale. De aceea fiecare bărbat de stat prusian, chemat să guverneze, înțelege să combată socialismul cu ultima energie.

Prințul de Bülow, un spirit luminat și chiar liberal în concepțiunile sale, spunea: „De când am venit la putere și până în ziua când am plecat, am văzut o serioasă primejdie în mișcarea socialistă. Lupta contra acestui curent constituie datoria oricărui guvern până ce socialismul va fi zdrobit sau modificat⁽¹⁾”. El propunea o politică națională viguroasă, ca mijlocul cel mai eficace pentru a combate pe social-democrați. Este cert că cea mai bună politică este aceea, care se va putea mândri cu succese externe. În cazul însă când Prusia s'ar prezenta învinsă, când armata pentru care națiunea a făcut imense sacrificii, nu ar aduce avantajele *reale* așteptate de Germania militarizată la extrem, atunci oare prestigiul de până acum al Monarchiei prusiene, care a fost sufletul Imperiului, nu va suferi o gravă înfrângere în politica internă în favoarea curentului social-democrat? Bebel spunea că partidul său atunci va câștiga victoria, când va fi cucerit Prusia.

E probabil că socialismul german își va găsi un aliat puternic în rezultatul negativ al actualelor evenimente, și că mulțumită acestei coincidențe istorice cucerind Prusia, va netezi calea spre o mai repede democratizare a Germaniei viitoare.

¹⁾ op. cit. pag. 205

INCHEERE

Politica germană în primii 20 de ani dela constituirea Imperiului s'a devotat operii de consolidare internă și de fortificare a pozițiunii noului stat în Europa. Bismarck, înțelegând că, oricari ar fi nouile situațiuni internaționale, pozițiunea continentală a Germaniei constituie baza cea mai sigură a politicii sale externe în viitor, după ce a înființat Tripla-Alianță, recomandă menținerea raporturilor amicale cu vecinii și mai ales cu Rusia, de care nu trebuia să se depărteze din cauza antagonismului dintre Petersburg și Viena în chestiunea Orientului. Cum Austro-Ungaria, bătută de criza permanentă a naționalităților, nu prezinta cancelarului de fer garanții suficiente contra unei apropieri franco-ruse, el își sfătuia patria să păstreze rezervă față de politica balcanică a aliatei sale.

După plecarea sa dela putere la 1890, guvernul imperial inaugurează o eră nouă în politica externă. Din cuprinsul acestei lucrări reese cum noua îndrumare, cerută de progresele economice nu mai reprezinta prelungirea firească a liniilor de conduită trase Imperiului de întemeietorul său. Consilierii lui Wilhelm II neglijând prețioasele directive politice au creat acea situațiune externă, pe care Bismarck caută s'o evite ca fiind primejdioasă țării sale. Într'adevăr, cabinetul dela Berlin facilitând încheerea alianței franco-ruse, a trebuit să se apropie tot mai mult de Monarchia dunăreană, să o urmeze în întreprinderile sale balcanice, să o susție în lupta nedreaptă și fără perspective de isbândă contra naționalităților, să ia asupra-și în actualul războiu sarcina plină de jertfe zadarnice de a insufla viață nouă unui organism îmbătrânit, condamnat să dispară.

În loc să profite de divergența de interese dintre Petersburg și Londra în chestiunile litigioase din Asia, să exploateze cu tact aceste neînțelegeri înlesnindu-și astfel cultivarea unei amicitii tot mai strânse cu Rusia, guvernul imperial își taie posibilitatea de a menține raporturi de bună vecinătate cu Petersburg prin atitudinea sa războinică manifestată cu ocaziunea crizei bosniace.

Apropierea de Rusia era nu numai necesară pentru considerațiunea bismarckiană, că pe Austro-Ungaria nu se poate pune prea mult sprijin în viitor, dar devenise indispensabilă mai ales pentru a contrabalansa influența protivnică a unei formidabile puteri, care își îndrepta privirile tot mai mult spre dubla alianță: Marea Britanie.

Politica imperiului german, amenințătoare în tendințele sale de expansiune mondială, îndrumase propășirea economică în așa fel, încât această propășire în loc să meargă în lumea largă paralel cu interesele engleze, a provocat acea rivalitate implacabilă, care fatal trebuia să ducă la descărcarea sângeroasă de astăzi.

Diplomația imperială părăsind tradițiile bismarckiene de moderație și prudență, și-a creat ast-fel o atmosferă de suspiciune generală, urmată de noi constelațiuni politice, cari au pus Germania într'o defavorabilă situațiune externă: pe de o parte Anglia se alătură la alianța franco-rusă, pe de alta Italia amenințată în pozițiunea sa la Adriatica prin atitudinea Austro-Ungariei, care servea de instrument al ambițiunilor pangermaniste, pierdea tot mai mult încrederea în amicițiia cabinetului de la Berlin. Politica germană, astfel condusă, își ridicase inimițiia britanică și slăbise în acelaș timp și coeziunea dintre statele Triplei alianțe, care-i constituia baza puterii sale continentale.

Visul urît al lui Bismarck, acel „cauchemar des coalitions“ care-l chinuia gândindu-se la eventualitatea unei direcțiuni greșite în viitor, a ajuns un fapt împlinit din cauza erorilor politice, comise de aceia cari nu l-au ascultat. Conflagrațiia actuală a evidențiat consecințele acelor greșeli, pe cari armele austro-germane nu le mai pot repara.

Germania intrând în campanie în vara anului 1914, saluta cu entuziasm ocaziunea mult așteptată de a realiza în marșuri fulgărătoare idealul pangermanist de hegemonie mondială; iar astăz după 14 luni de războiu luptă din greu, într'un efort suprem, pentru a păstra intactă generațiilor ce vin opera amenințată a Cancelarului de fer.

ANEXA

ANEXA

1) Nota la pagina 4. — Tratatul de alianță dintre Germania și Austro-Ungaria, încheiat la 1879, a fost publicat la Berlin și la Wiena la 3 Februarie 1888 și coprinde următoarele clauze :

Article premier.—Si, contrairement à ce qu'il y a lieu d'espérer, et contrairement au désir sincère des deux hautes parties contractantes, l'un des deux Empires venait à être attaqué par la Russie, les deux hautes parties contractantes sont tenues de se prêter réciproquement secours avec la totalité de la puissance militaire de leur empire, et, par suite de ne conclure la paix que conjointement et d'accord.

Art. 2. — Si l'une des deux hautes parties contractantes venait à être attaquée par une autre puissance, l'autre haute partie contractante s'engage, par le présent acte, non seulement à ne pas soutenir l'agresseur contre son haut allié, mais, tout au moins à observer une neutralité bienveillante à l'égard de la partie contractante.

Si toutefois dans le cas précité, la puissance attaquante était soutenu par la Russie, soit sous forme de coopération active, soit par des mesures militaires qui menaceraient la puissance attaquée, alors l'obligation d'assistance reciproque avec toutes les forces militaires, obligation stipulée dans l'article 1er de ce traité, entrerait immédiatement en vigueur, et les opérations de guerre des deux hautes parties contractantes seraient aussi, dans cette circonstance, conduites conjointement jusqu'à la conclusion de la paix.

Art. 3. — Ce traité, en conformité de son caractère pacifique, et, pour éviter toute fausse interprétation, sera tenu secret par toutes les hautes parties contractantes.

Il ne pourrait être communiqué à une troisième puissance, qu'à la connaissance des deux parties, et après entente spéciale entre elles.

Vu les dispositions exprimées par l'empereur Alexandre à l'entrevue Alexandrowo, les deux parties contractantes nourrissent l'espoir que les préparatifs de la Russie ne deviendront pas, en réalité menaçants pour elles; pour cette raison, il n'y a actuellement aucun motif à communication.

Mais si, contre toute attente, cet espoir était rendu vain, les deux parties contractantes reconnaîtraient comme un devoir de loyauté d'informer au moins confidentiellement l'empereur Alexandre qu'elles devront considérer comme dirigée contre elles toute attaque dirigée contre l'une d'entre elle.

En foi de quoi les plénipotentiaires ont signé de leur propre main ce traité et y ont apposé leurs sceaux.

Signé : Andrassy.
Prince Henri VII Reuss.

Fait à Vienne, le 7 Octobre 1879¹⁾

La acest tratat a aderat Italia la 1882.

II) Nota la pagina 19. — Un bărbat de Stat englez schița ast-fel această politică :

„Nos relations avec l'Allemagne sont dictées par les leçons de notre histoire. Nous n'avons aucun sujet assurément de querelle inévitable avec elle, tant que la politique allemande se tient dans les limites que lui ont assignées jusqu'ici les déclarations officielles du gouvernement impérial. Mais nous ne nous dissimulons pas qu'il y a en Allemagne un fort courant d'idées, qui tôt ou tard, entraînera peut être le gouvernement à dépasser ses sages limites. Or, il y a une politique anglaise qui a survécu et survivra de siècle en siècle tant que nous ne serons pas déchus de notre rang de grande puissance. Cette politique consiste à *lutter de toutes nos forces contre toute puissance qui cherche à renverser en sa faveur l'équilibre européen et à dominer le monde par sa prépondérance*, — que cette puissance s'appelle comme autrefois l'Espagne,

1) Vezi Ernest Lémonon, l'Europe et la Politique britannique. Paris 1912, pag. 28/29.

ou, comme plus récemment la France sous Louis XIV et Napoléon I, ou, à l'avenir l'Allemagne sous les Hohenzollern". Vezi le Temps din 21 Sept. 1907 și Tardieu, le Prince de Bülow în Revue des deux Mondes din 1909.

III) Nota la pagina 20. — Consulul englez din Chicago comunica guvernului său felul cum lucrează comerciantul german: „Les Allemands nous envoient des commis experts pour étudier les goûts et les désirs locaux. C'est par cette *étude scientifique* du marché, qu'ils s'implément". Agentul comercial din Teneriffa raportează: „L'Allemand a pris pour règle de contenter les goûts, les convenances et la bourse de ses clients. Que ces goûts lui semblent bizarres, inexplicables, déraisonnables, n'importe; il pliera toujours sa fabrication aux demandes les plus fantastiques; il tâche de fournir à chacun ce que chacun peut payer". Vezi Lémonon, l'Europe et la Politique britannique Cap. VII, L'inimitié anglo-allemande, ses causes.

IV) Nota la pagina 21. — Pitt declarase cu mult înaintea concurenței germane: „British trade is british policy“.

V) Nota la pagina 36. — Un pangermanist, care a scris broșura; „Grossdeutschland und Mitteleuropa um das Jahr 1950“ își imaginează ast-fel situația Germanilor învingători față de celelalte popoare subjugate: ...dass die Deutschen *allein* politische Rechte ausüben, im Heer und in der Marine dienen und Grundbesitz erwerben können, dass sie das im Mittelalter vorhandene Beuresstsein wiedererlangen, ein *Herrenvolk* zu sein. Sie dulden die unter ihnen lebenden Fremden gern zur *Aufführung der niederen Handarbeiten*. Vezi Chéradame, la Paix que voudrait l'Allemagne pag. 59.

VI) Nota la pagina 37. — Această idee este enunțată de Dr. Hasse, presidentul Uniunii pangermaniste în lucrarea sa: Weltpolitik, Imperialismus und Kolonialpolitik. München 1908.

VII) Nota la pagina 40. — Jaurès, care susținea o politică de apropiere între Franța și Germania, caracteriza ast-fel procedeul diplomației imperiale în chestiunea Marocului: „Si le souci de ménager les transitions caractérise l'art classique, il n'y a eu rien de moins classique que la conduite de toute la diplomatie allemande en cette affaire: c'est un air de flûte qui a fini en un ouragan“. v. Edmond Vallée, dix ans de contradictions... pag. 51.

LITERATURA

- Mémoires authentiques du Prince de Bismarck.* Pensées et souvenirs, traduction par E. Jaeglé Tom. II. Paris 1899.
- Prince de Bülow*, la Politique allemande. Paris 1914 traduction par Maurice Herbette.
- Ernest Lémonon*, l'Europe et la politique britannique (1882—1911) Paris 1912.
- Maurice Lair*, l'Impérialisme allemand. Paris 1914.
- André Chéradame*, l'Allemagne, la France et la question d'Autriche. Paris 1902.
- Paul Rohrbach*, Grandzüge der Weltpolitik. Dresden 1914.
- Ernest Denis*, La Guerre. Paris 1915.
- Henri Moysset*, L'esprit public en Allemagne vingt ans après Bismarck. Paris 1911.
- Germanikus*, Fürst Bülow und seine Zeit. Berlin 1909.
- Edmond Vallée*, Dix ans de contradictions..... Paris.
- André Tardieu*, Le Prince de Bülow, in Revue des deux Mondes din 1 și 15 Sept. 1909.
- Artur Singer*, Geschichte des Dreibundes. Leipzig 1914.
- Ernest Hasse*, Weltpolitik, Imperialismus und Kolonialpolitik. München 1908.
- Democrația*, revista cercului de Studii al partidului național-liberal din 15 Aprilie și 1 Mai 1915, cu articolele semnate „Dela Cungea“.
- Der Deutsche Krieg*, publicație apărută cu ocazia războiului.
- Karl von Winterstetten*, Nordkap-Badgdat. Das politische Programm des Kriegs. Frankfurt a/M. 1914.

Hanotaux, la Politique d'équilibre. Paris 1909.

Emile Boutmy, Essai d'une Psychologie politique du Peuple anglais au XIX siècle. Paris 1909.

de Lanessan, L'Empire germanique sous la direction de Bismarck et de Guillaume II. Paris 1915.

v. Bernhardt, Notre Avenir, Paris 1915, traduit par E. Simonnot.

H. Vickham Steed, La Monarchie des Habsburg. Paris 1915, traduit par F. Roz.

